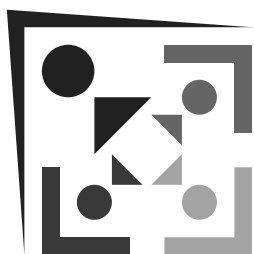

METODICKÁ PRÍRUČKA VZDELÁVACIEHO
PROGRAMU
ŠKOLY ZA DEMOKRACIU

ANGAŽOVANÁ
ČÍTANKA

Zuzana SZABÓOVÁ

CENTRUM
KOMUNITNÉHO
ORGANIZOVANIA

Angažovaná čítanka je výstupom projektu Školy za demokraciu 2018.

Realizované s finančnou podporou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR v rámci dotačných programov pre mládež na roky 2014 - 2020 (Priority mládežníckej politiky), zameraných na podporu aktivít rozvíjajúcich kritické myslenie a mediálnu gramotnosť mladých ľudí ohrozených radikalizmom, xenofóbiou a extrémizmom, za účelom formovania hodnotových postojov a eliminácie nenávisťných prejavov.

Angažovaná čítanka je interným metodickým materiálom vzdelávacieho programu Školy za demokraciu. Akékoľvek šírenie tohto materiálu mimo výstupov programu Školy za demokraciu je možné len po konzultácii so zostavovateľmi čítanky.

Obsah

Úvod	9
Ako čítanku používať?	11
Hlavné úryvky	21
Masaker sa začína pred Breznom	21
Bráňte inštitúcie	25
Zoberte na seba zodpovednosť za okolitý svet	27
Anna Politkovskaja. Novinárka	31
Frida Kahlo. Maliarka	33
Zaha Hadid. Architektka.	35
Tretia cesta	37
Najlepšia strana	41
Laboratóriá spoločenskej zmeny	43
7 prikázaní	47
Budem pracovať ešte viac!	49
Prestali spievať	52
Ženská légia	55
Tentoraz to nebol nikto z Gadžov	57
Najvyšší počet bodov	59

Doplnkové úryvky	61
Najprv sme psy vyhladovali	61
Koniec nadišiel 11. júla 1995	66
Množstvo jedla je obmedzené	71
Zoznam bibliografických odkazov	75

Úvod

Program Školy za demokraciu vstúpil v školskom roku 2018/2019 do svojho 3. ročníka. Je veľkým zadostučinením, že idey, ktoré vznikli v roku 2014, sa od roku 2016 postupne pretavujú do reality. V súčasnosti je do programu zapojených 27 škôl a bolo by to viac, ak by kapacity platformy Nie v našom meste a Centra komunitného organizovania boli väčšie. Počet škôl síce nemusí byť smerodajný, ale keď si prečítate výsledky Asociačného experimentu, na základe ktorého tím programu vyhodnocuje úspešnosť aktivít, zistíte, že na takmer všetkých školách došlo k štatisticky významnému zlepšeniu. A to je veľká vec. Školy za demokraciu vznikli preto, aby bojovali s radikalizáciou mladých ľudí. A podľa všetkých informácií, ktoré mám k dispozícii, sa im tento cieľ darí naplňať veľmi dobre.

Jednou zo súčastí programu je aj snaha prinášať zaujímavé metodické materiály, ktoré môžu pomôcť v motivovaní a posilňovaní angažovanosti mladých ľudí na základných a stredných školách. Materiál, ktorý práve držíte v rukách, sme nazvali Angažovaná čítanka a vznikol v rámci projektu, ktorý podporilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Angažovaná čítanka predstavuje samostatnú prílohu k metodike programu Školy za demokraciu. A je to kratšia časť z dvoch čítaniek, o ktoré sme sa v roku 2018 rozhodli obohatiť metodiku (druhá čítanka sa volá Ľudskoprávna čítanka). Bude slúžiť lektorom a lektorkám programu, ale aj učiteľom a učiteľkám, ktoré sú do programu zapojené. Od septembra do decembra 2018 sme jednotlivé texty skúšali priamo v práci so žiakmi a žiačkami na základných a stredných školách a ich reakcie boli väčšinou pozitívne. Samozrejme sa vyskytli aj momenty, kedy sa naše pôvodné idey nestretli s pochopením. To však vôbec nevadí, práve vďaka tejto skúsenosti sme boli schopní

zapracovať spätné väzby od mladých ľudí do čítanky. O to väčšiu máme dôveru v to, že aj ďalšie ročníky Škôl za demokraciu a všetky nové školy, ktoré sa do programu zapoja, budú čítanku používať s oduševnením a radosťou. Čítanku zároveň považujeme za otvorený materiál, ktorý budeme príbežne aktualizovať, vylepšovať a rozširovať.

Čítanka pozostáva z 18 textov – úryvkov, ktoré sme vybrali z kníh, ktoré sú zväčša dostupné na slovenskom knižnom trhu (kompletný prehľad kníh nájdete v prílohe). Veríme, že jej používanie podporí angažovanosť, ale aj čítanie s porozumením, všeobecný rozhľad, kritické myslenie, ale aj literárno-knižný rozhľad prostredníctvom zoznámenia sa so zaujímavými textami, ktorých autori/ky sú spisovatelia/ky, esejisti/tky, novinári/ky, publicisti/tky a ďalší. Všetkým, ktorí čítanku otvoria a použijú, želáme veľa úspechov a tešíme sa na každú vašu spätnú väzbu.

Zuzana Szabóová, zostavovateľka čítanky

Ako čítanku používať?

Čítanka je tvorená vybranými textami, ku ktorým prislúchajú úlohy a námety na diskusiu. Každý text je označený aj stupňom náročnosti od 1 do 3. Texty označené 1 sú veľmi jednoduché a mali by ich zvládnuť mladí ľudia od 13 rokov. Texty označené 2 sú trochu zložitejšie a odporúčame ich používať s mladými ľuďmi od 15 rokov. Texty označené 3 si žiadajú väčšiu pozornosť a zväčša sú aj dlhšie, napriek tomu by ich mali zvládnuť všetci, čo už majú 16 a viac rokov.

Používanie čítanky je veľmi jednoduché. Zvolíte si text, ktorý sa vám pre vašu cieľovú skupinu najlepšie hodí. Následne s textom pracujete, pričom na jeden text väčšinou potrebujete 45 až 90 minút.

Úlohy a námety na diskusiu, ktoré obsahuje každý text, určite netvorí vyčerpávajúci zoznam. Skôr ide o smery, ktorými sa pri práci s textom odporúčame uberať, minimálne na úvod práce s vami vybraným textom. Každý text však v sebe ukrýva omnoho väčší potenciál a je na každom učiteľovi/ke či lektorovi/lektorke a, samozrejme, na kapacitných a časových možnostiach, aby tento potenciál odomkol v plnej miere. Pri tom veľmi pomôže aj základná metodika programu Školy za demokraciu, v ktorej čítanka tvorí doplnkový materiál. Preto je dôležité poznamenať, že všetky aktivity v čítanke sú založené na predpoklade, že osoba, ktorá čítanku používa, je dobre oboznámená so samotnou základnou metodikou programu.

K predchádzajúcemu odseku ešte treba poznamenať, že čítanka bola vytvorená pre účely programu Školy za demokraciu. Z tohto dôvodu sme nadväzovali na jej základnú a pomerne rozsiahlu metodiku a z tohto dôvodu sme si mohli dovoliť vynechať niektoré časti, ktoré by v samostatnej metodike nemali chýbať.

Zoznam hlavných úryvkov:

1. Masaker sa začína pred Breznom (z knihy Obesíme ťa, str. 38 – 41)
2. Bráňte inštitúcie (z knihy O tyranii, str. 19 – 21)
3. Zoberte na seba zodpovednosť za okolitý svet (z knihy O tyranii, str. 27 – 31)
4. Anna Politkovskaja. Novinárka (z knihy Príbehy na dobrú noc pre rebelky, str.20)
5. Frida Kahlo. Maliarka. (z knihy Príbehy na dobrú noc pre rebelky, str. 52)
6. Zaha Hadid. Architektka. (z knihy Príbehy na dobrú noc pre rebelky, str. 196)
7. Tretia cesta (z knihy Ako som sa stal starostom Reykjavíku, str. 47 – 51)
8. Najlepšia strana (z knihy Ako som sa stal starostom Reykjavíku, str. 59 – 61)
9. Laboratóriá spoločenskej zmeny. (z knihy Väzenia, v ktorých sme sa rozhodli žiť, str. 85 – 89)
10. 7 prikázaní (z knihy Zvieracia farma, str. 20 – 21)
11. Budem pracovať ešte viac! (z knihy Zvieracia farma, str. 41 – 44)
12. Prestali spievať (z knihy Vojna, ktorá zmenila Rondo)
13. Ženská légia (z knihy Vojna nemá ženskú tvár, str. 5)
14. Tentoraz to nebol nikto z Gadžov (z knihy Cigánka, str. 138 – 139)
15. Najvyšší počet bodov (z knihy VŠETCI BY SME MALI BYŤ

Zoznam doplnkových úryvkov:

16. Najprv sme psy vyhladovali (z knihy Zaša, str. 32 – 36)
17. Koniec nadišiel 11. júla 1995 (z knihy Akoby si kameň jedla, str. 25 – 28)
18. Množstvo jedla je obmedzené (z knihy Pol Potov úsmev, str. 37 a 41- 42 a 87 – 88)

Úryvkami v tejto kapitole sú vybrané texty z nasledovných kníh

Obesíme ťa. Autor: Michal Havran. Vydavateľ: Petit press. Rok: 2017

- **O knihe:** Kedy bude cirkev hodná svojho pápeža? Prečo je emancipácia hlúposti nebezpečná? Rozumieme tomu že sa nehnedne len zo slnka? Nová kniha Michala Havrana nie je len akýsi pokus o naivný dialóg, ale diagnostika nových tvárí fašizmu a toho, čo sa so Slovenskom deje. Pod hlavičkou SME autor z týždňa na týždeň píše o rôznych aktuálnych, ale aj nadčasových témach. Vybrali sme Havranove autorské strany, ktoré svoj odkaz nestrácajú, ale časom získavajú nový rozmer. V tejto knihe vám ich prinášame.

O tyranii. Autor: Timothy Snyder. Vydavateľ: Premedia. Preklad: Igor Otčenáš. Rok: 2017

- **O knihe:** Náčrt knihy s podtitulom „Dvadsať ponaučení z 20. storočia“ vznikol ako dlhý facebookový status, napísaný v lietadle krátko po amerických voľbách. Jeden z najvýznamnejších znalcov novodobých dejín strednej a východnej Európy ním chcel varovať pred opakovaním chýb z minulosti. Na predchádzajúcom turné so zdesením zistil, ako rýchlo Američania zabudli na základné historické udalosti, napríklad na hrôzy stalinizmu. V tej chvíli ho napadlo: Na čo všetko sme ešte zabudli?

Tvrdí, že práve teraz je pre Američanov a Európanov dôležité pamätať si, čo sa v minulom storočí dialo v tridsiatych rokoch a nepripustiť demontáž právneho štátu. Dnešní autoritári robia to isté ako ich predchodcovia, keď ľudí zahlcujú zlými správami, aby sa dostali do depresie a rezignovali. Snyder tvrdí, že dejiny zmenili smer a dnes postupujú z východu na západ „ako by sa všetko, čo sa udeje u nás, najprv udialo u nich.“ Aj preto sa v knihe viackrát odvoláva práve na československé dejiny a cituje viaceré osobnosti z tohto regiónu.

História sa neopakuje, ale ponúka ponaučenia. V dvadsiatom storočí európske demokracie podľahli fašizmu, nacizmu a komunizmu. Boli to hnutia, v ktorých vodca alebo strana sľubovali, že vypočujú ľud a ochránia ho pred globálnymi existenčnými hrozbami. Rozumné uvažovanie v nich nahradil mýtus. Európske dejiny ukazujú, že spoločnosti sa môžu rozložiť, demokracie môžu padnúť, etika môže skolabovať a bežní ľudia sa môžu ocitnúť v neočakávaných situáciách.

História nás môže poučiť aj varovať. Dnes nie sme múdrejší ako Európania, ktorí sledovali, ako demokracia podlieha totalitarizmu. Ale keď sa politický poriadok zdá byť ohrozený, je našou výhodou, že sa môžeme poučiť z ich skúseností a bojovať proti nástupu tyranie, tvrdí autor.

Príbehy na dobrú noc pre rebelky. 100 príbehov o mimoriadnych ženách.

Autorky: Favilli Elena, Cavallo Francesca. Vydavateľ: Albatros. Preklad: Miriam Ghaniová. Rok: 2018

- **O knihe:** Príbehy na dobrú noc pre rebelky sú novodobé rozprávky, ktoré nehovoria o princeznách, ale o ženách, ktoré zmenili svet. Inšpirujú dievčatá stovkou hrdinských príbehov žien od kráľovnej Alžbety až po Serenu Williamsovú.

Ako som sa stal starostom Reykjavíku. Autor: Jón Gnarr. Preklad: Silvia Varsiková. Vydavateľ: Artforum. Rok: 2014

- **O knihe:** Autobiografická kniha Jóna Gnarra, ktorá popisuje príbeh komedianta, pankáča a zrejme najnonkomformnejšieho starostu hlavného mesta na svete, vychádza tesne pred komunálnymi voľbami vo vydavateľstve Artforum. Neskoro na to, aby inšpirovala pankáčov kandidovať v komunálnych voľbách, no v pravej chvíli, aby sme si uvedomili ten priepastný rozdiel v myslení komunálnych úradníkov aj voličov na Slovensku a na Islande.

Jón Gnarr, showman, basgitarista punkrockovej skupiny a - starosta hlavného mesta Islandu. Správa o tom, že Jón Gnarr sa dostal do čela radnice v islandskom Reykjavíku, obletela svet v júni roku 2010, uprostred ekonomickej krízy. Kandidát recesistickej Najlepšej strany slúbil obyvateľom mesta vo voľbách okrem iného dostatok uterákov na kúpaliskách, parlament bez drog a ľadového medveďa do miestnej zoo. Do boja proti kríze vyrazil s heslom "viac punku, menej pekla!" a vyhlásil, že v mestskom prístave by mala stáť nadživotná socha Björk.

A s prehľadom vyhral! Starostom v islandskom Reykjavíku sa stal v júni roku 2010, uprostred ekonomickej krízy.

Po svojom zvolení vyhlásil, že nevstúpi do koalície s nikým, kto nepozera seriál HBO The Wire. Prezlečený za kráľovnú a ako zástanca práv homosexuálov sa objavil na Gay Pride Parade. V októbri roku 2014 získal jednu z piatich cien mieru Johna Lennona, ktorú udeľuje Yoko Ono, finančnú cenu venoval ženskému útulku v Reykjavíku. Po ukončení volebného obdobia už na post starostu ne kandidoval a svoje skúsenosti či chyby, ktorých sa dopustil, popísal v knihe - Ako som sa stal starostom Reykjavíku a chcel zmeniť svet.

Väzenia, v ktorých sme sa rozhodli žiť. Autor: Doris Lessing. Preklad: Aňa Ostrihoňová. Vydavateľ: Inaque.sk. Rok: 2017

- **O knihe:** Samozrejme, že sa nájdú originálne mysle, ľudia, ktorí si stoja za svojím, ktorí sa nestanú obeťou potreby hovoriť alebo robiť to, čo všetci ostatní. Ale je ich málo. Veľmi málo. Kniha s názvom Väzenia, v ktorých sme sa rozhodli žiť, je zbierkou prednášok Doris Lessingovej, nositeľky Nobelovej ceny za literatúru. V týchto výnimočných textoch sa zdôrazňuje význam nezávislého myslenia, spochybňovanie zaužívaných myšlienkových schém a vzorcov a odolávanie lákavej apatii. Doris Lessing tvrdí, že len ak sme dostatočne slobodní na to, aby sme spochybnili autoritu a dovolili si nesúhlasiť, môžeme poraziť despotizmus a nevedomosť.

Zvieracia farma. Autor: George Orwell. Vydavateľ: Slovart. Preklad: Miloš Ruppeltdt. Rok: 2013

- **O knihe:** Zvieracia farma je satirou na revolúciu, ktorá sa vymkla z rúk. Zvieratá sa zbavia nadvlády nenávidených ľudí a zavedú si svoj vlastný režim, v ktorom si všetci majú byť rovní. Z nádherných ideálov revolúcie sa však stáva

nočná mora. Prasce sa zmocnili koryta, a teda aj vlády, začali si prispôsobovať zákony. Legendárny slogan „Všetky zvieratá sú si rovné“ sa čoskoro mení na „Všetky zvieratá sú si rovné, ale niektoré sú si rovnejšie“. Nepripomína to niečo?

Vojna, ktorá zmenila Rondo. Autori: Romana Romanyšin a Andrij Lesiv. Preklad: Patrik Orišek. Vydavateľ: OZ Brak. Rok: 2015

- **O knihe:** Kniha Vojna, ktorá zmenila Rondo hovorí prostredníctvom bohatého vizuálneho jazyka o fenoméne vojny a určená je najmä deťom.

Cigánka. Autorka: Janette Motlová Maziniová. Vydavateľ: CEEV Živica. Rok: 2017

- **O knihe:** Druhé doplnené vydanie autobiografickej knižky Janette Motlovej Maziniovej.

Keď som pred piatimi rokmi začala písať Cigánku, mala som jasný cieľ. Chcela som, aby gadžovský svet pochopil, čo všetko má v rukách. Ako veľmi dokáže pohľadom potešiť, no aj ublížiť. Ako ľahko odsúdi len preto, že niektorá etnicita v spoločnosti nepatrí medzi lukratívne. Chcela som, aby rodičia pochopili, že záleží na tom, ako o Rómoch pred svojimi deťmi hovoria. Áno, chcela som mojou výpoveďou pomôcť stovkám malých Rómčat, ktoré sú ako ja kedysi. Vždy, keď prídem do osady, komunity, geta, vidím koľko by toho mohli, no nemôžu. Pretože ich rodičia im nevedia a nemôžu dať viac, než vedia a majú oni sami. Chcela som, aby tí, ktorí Cigánku prečítajú, videli zmysel, prečo hľadať v sebe kus mojej učiteľky, kus tety Knižnej či mojej Lenky. A túžila som po tom, aby nás slepota k tomu, čo sa okolo nás deje, v romáckom aj gadžovskom svete,

nepohltila úplne.

Všetci by sme mali byť feminist(k)ami. Autorka: Adichie Chimamanda Ngozi. Vydavateľ: Absynt. Preklad: Kristína Karabová. Rok: 2017

- **O knihe:** Keď tenistka Dominika Cibulková zverejnila na Instagrame fotku v tričku s týmto nápisom, zniesla sa na ňu vlna kritiky a mnohí fanúšikovia jej odporúčali, aby radšej rodila deti. A aj preto je táto eseja dôležitá. Pochopili to vo Švédsku, kde sa tamojšia vláda v roku 2015 rozhodla venovať každému šestnásťročnému Švédovi a Švédke jeden výtlačok knihy *Všetci by sme mali byť feminist(k)ami*. Prečo by sme ju mali čítať my?

Vojna nemá ženskú tvár. Autorka: Svetlana Alexievič. Vydavateľ: Absynt. Preklad: Marek Chovanec / Ondrej Marušiak. Rok: 2016

- **O knihe:** Kniha *Vojna nemá ženskú tvár* najčerstvejšej držiteľky Nobelovej ceny za literatúru Svetlany Alexievič vychádza v slovenskom preklade už druhý raz. Oproti prvému vydaniu z roku 1990 však ide o rozšírenú verziu, objavujú sa v nej pasáže vyškrtnuté bdelym sovietskym cenzorom i celkom nové výpovede pamätníčok Veľkej vlasteneckej vojny. Svetlana Alexievič pátra po inej tvári vojny. Nezaujímajú ju medaily a rady a vyznamenania, v pamätiach stoviek žien, ktoré zažili vojnu ako jej priame účastníčky so zbraňou v ruke, loví to, čo je neprenosné, to najosobnejšie – zážitky, ktoré utkveli na kožiach vojačiek i zdravotníčok, zážitky, ktorých sa nemožno zbaviť, nemožno ich vytesniť z pamäti, ani zo snov. Hrôza vojny sa v dokumentárnej koláži Svetlany Alexievič strieda s prekvapujúcou ľudskosťou a odкрýva tak celkom inú tvár vojny, tvár, ktorú by sme v kusých kapitolách učebníc

dejepisu hľadali len márne.

Zaša. Autor: Randy Barrow. Vydavateľ: Slovart. Preklad: Eva Krajčková. Rok: 2018

- **O knihe:** Krátko po druhej svetovej vojne natrafi trinásťročný Michail v lese na zraneného umierajúceho muža, ktorý má pri sebe sučku nemeckého ovčička. Volá sa Zaša a chlapec si ju vezme domov. V Rusku však po vojnových útrapách panuje nenávisť k všetkému nemeckému, a preto musí Michail novú kamarátku udržať za každú cenu v tajnosti. A to vôbec nie je jednoduché. Zaša je navyše posledná sučka nemeckého ovčička v krajine a na ceste za záchranou jej rasy Michailovi hrozia smrteľné nebezpečenstvá...

Ako by si kameň jedla. Autor: Wojciech Tochman. Vydavateľ: Absynt. Rok: 2015

- **O knihe:** Bosna, roky deväťdesiate. Vojna, etnická nenávisť, smrť, masové exekúcie, koncentračné tábory. Desiatky reportérov a televíznych štábov z celého sveta vyrážajú na Balkán, aby mohli podať svedectvo o zverstvách páchaných v rozpadajúcej sa Juhoslávii. Z médií presakujú znepokojujúce obrazy, zaznievajú hlasy katov i obetí, slová expertov i politikov. Každá vojna sa však jedného dňa končí. Novinári odchádzajú, experti miznú v informačnom šume, pozornosť médií sa obracia k iným vojnám, k iným nešťastiam. Čo sa deje v krajine, ktorou štyri roky zmietala vojna? Ako sa so stratou blízkych vyrovnávajú tí, čo prežili? Čo cítia a o čom premýšľajú? Kde hľadajú svojich mŕtvych? A ako ich nachádzajú? To sú otázky, na ktoré sa pokúša priniesť odpoveď kniha poľského reportéra Wojciecha Tochmana, ktorý sa o osudy ľudí ži-

júcich v Bosne zaujímal nielen počas vojny, ale aj po nej. V roku 1999 sa vracia na miesto činu, pozoruje pri práci antropologičku Ewu Klonowskú, ktorá zbiera a skladá pozostatky ľudských tiel vykopaných z masových hrobov a na základe DNA identifikuje obeť. Rozpráva sa s tými, čo prežili a z rozprávania o kostiach, ktoré patria ich blízkym, rekonštruje vojnové osudy jednotlivcov i celých rodín, živých aj mŕtvych. Prostým jazykom rozpráva o veciach tragických, neskutočných, strašných. Jeho svedectvo núti zamyslieť sa nad hrôzami vojny, dvojznačnosťou ľudskej prirodzenosti a hlbokou ľudskou potrebou pochovať a oplakať svojich mŕtvych.

Pol Potov úsmev. Autor: Peter Frberg Idling. Vydavateľ: Absynt. Preklad: Simona Jánošková. Rok: 2017

- **O knihe:** Stalin, Hitler a Pol Pot, traja najkrvilačnejší diktátori dvadsiateho storočia. Prví dvaja sú dobre známi, ale kto je ten nenápadný usmievajúci sa Kambodžan, ktorý počas svojej vlády zavraždil viac ako 2 milióny ľudí? Odpoveď hľadá priamo v srdci Kambodže švédsky novinár a spisovateľ Peter Fröberg Idling. V roku 1975 dobyli Červení Kméri hlavné mesto Phnom Penh a ustanovili tzv. Demokratickú Kampučiu, ktorá mala znamenať novú a lepšiu budúcnosť. Komunistickou revolúciou sa začala krvavá krutovláda diktátora Pol Pota. Peter Fröberg Idling so zápalom detektíva pátra po príčinách i dôsledkoch kambodžskej genocídy. Zbiera čriepky reality a veľa sa pýta. Ako sa Červeným Kmérom podarilo v roku 1978 zakryť oči a oklamať švédsku delegáciu, ktorá navštívila Kambodžu? A ako sa vlastne stalo, že mladý Saloth Sar, ktorý študoval v Paríži, miloval futbal a romantickú poéziu, sa v dospelosti zmenil na tragicky známeho Pol Pota?

Hlavné úryvky

Masaker sa začína pred Breznom

(z knihy Obesíme ťa, str. 38 – 41)

Kedy sa spamätáme, kedy prestaneme osádzať nezmyselné prvky, hracie fontány a zámkovú dlažbu z farebného kameňa?

Najmenej to cestovateľ pocíti na Gemeri. Cestou z Rožňavy na Brdárku, neskôr vo zvlnených kopcoch gotickej krajiny zo Štítnika do Jelšavy, v ostrých zákрутách cez lúky a lesy, dolu smerom k bývalým baniam rudohoria vidieť úbočia bez vysokého napätia a billboardov, cesta klesá až po závody a priemyselno-bukolické scenérie, Stalker by tu vyzeral pôsobivejšie, miesta sú bez ľudí, občas ruiny kúrií a kaštieľov, niekedy rómske deti s károu pod čerešňami na ceste, krčma s neónom Šariš a nedelne vyobliekani obyvatelia na ceste z kostola alebo do kostola, už tisíce rokov na rovnakej púti, za odpustením a pálenkou.

Za Muráňom sa začína jedna z najkrajších jázd, cesta do Tisovca otvára krajinu, zahráva sa s výhľadmi, pod planinou sa pasú kone a týčia sa tu pomníky povstalcom. Pri tisoveckej kyselke sa môžeme zastaviť, načapovať chutnú vodu, pozrieť si fotografie Vlada Clementisa a Edvarda Beneša v 1945., keď sa začínal nový svet, jeho základy sa nakoniec na Clementisa zrútili.

A hore cez Tisovec na Brezno okolo chaty Zbojská s vôňou lopúchov a kvitnúcich kvetov, všetko vyzereá tak, ako si predstavujeme peknú prírodu, pekný kraj, z chaty sa dá vyraziť

na túry na planinu, až na Muránsky hrad, trávu nechávajú spásat koňom, ostali z čias pokusov o jazdeckú magistrálu.

Za prvou dedinou sa cesta mení, už nie sme na brdárke s čerešňovými sadmi a včelými bez svetelného smogu a vysokého napätia, objavujú sa prvé znaky nevkusy, pistáciové domy, medové domy, eurookná s neodlepiteľnou fóliou, grécke balustrády pred drevenicami, ostrokyslá fialová na fasádach, vlnitý plech na strechách, rozbité ploty a nenamaľované ploty, ľudia v teplákoch, nie športovci, ale obyvatelia, chodia po dedinách v teplákoch alebo postávajú pri zástavke s fľašou Šarišu.

Nepodľahli svojmu prostrediu, nedovolili spontánnej kráse krajiny, aby ich kultivovala, aby sa podvolili dobrému vkusu a proporčnému mysleniu prírody, aby ich inšpirovala, robia všetko proti nej, pod najzelenšou zelenou mladéj liesky si natrú dom na oranžovo, v strede poľa majú billboard vedľa posedu, drevenice maľujú na vanilkovo zmrzlinovú, čo sa tu stalo?

Pred Breznom sa začína masaker. Cez reklamy na pálené tehly, cement a motorové píly naštylizované s miestnymi krásavicami a sloganmi z vysokej školy života nevidieť na Nízke Tatry ani na oblohu, cesta je odhlučnená reklamami a škaredými fasádami, komu sa to páči, kto chce žiť v takom prostredí, kto z nich nikdy nečítal Krásy Slovenska, naozaj im to neprekáža, nechajú si osadiť do záhrady alebo na stenu domu oznam, že sa blíži sezóna a v miestnom Lidli je týždeň barbecue?

Prečo sme tomu podľahli, keď máme jednu z najkrajších krajín v Európe s dobrými vodami a prameňmi, prečo okolo nich postavíme sadrové sochy Afrodity ako v Rajeckých, čím sa nám prihovára takáto estetika, čo nám hovorí o prostredí a vplyvoch krajiny?

Cestou cez Oravu spodnou traťou od Kralovian na Párnicu popri peknej železnici a búdach popri ceste melóny, presolené syry, preúdené tvrdé korbáčiky, na všetko sme zabudli, zabudli sme, ako má chutiť dobrý syr a ako má vyzerať miesto,

kde sa predáva, a ako majú vyzeráť slovenské domy, že trojposchodová ukrajinská architektúra sa nehodí medzi gánkové uhorské domy ani staré sedliacke usadlosti, že nie je pekné postaviť si dnes hrad, aký stojí cestou do Plešivca, že medzi ľuďmi sa nechodí v teplákoch, že žiť v kultúrnej spoločnosti na Slovensku je aj záväzok voči vlastnému okoliu, že nemôžeme natrieť dom hocičím a ohradiť ho vyradeným vlnitým plechom z bývalého družstva, že močku a hnoj neskladujeme pri ceste, ale v hospodárskej budove, že budova družstva na ceste do Rejdovej vyzerá ako normandské dediny po vylodení Spojencov, že píly majú drevo ukladať, že v lesoch sa pílené drevo ukladá tiež ako všade v Európe, kde ľudia imitovali úhľadnosť a harmóniu prírody, že ju zveľadovali a nedrancovali ako niektorí lesníci.

Chata štátnych lesov v Malužinej nemôže vyzeráť ako rybárska chata z fjordov, pretože v Malužinej sa stavali domy nejakým štýlom a v Malužinej nie je fjord, ktorý zapôsobil na lesníkov počas lososového teambuildingu.

Spôsob a remeslo odzrkadľujú kraj, mentalitu a materiál, do dedinskej krčmy sa hodí borovička a nie mojito, lebo to sa hodí do karibskej krčmy, že obe sú výborné, ale nie na rovnakých miestach, rovnako ako farby z detského karnevalu okolo euronámestia, kde nikdy nikto nesedí, pretože slovenská dedina nepotrebuje fontánu, ale provensálska áno, pre horúčavy, že sú v slovenskom živote pekné a funkčné prvky.

Prečo ich každý deň porážame nevkusom, obnaženými skládkami, zničenými lavičkami a tabuľami. Prečo hovoríme, že Slovensko milujeme, keď ho ničíme, neupratujeme, keď ho ako posadnutí oblepujeme otrasnými „bibliardami“ na ceste zo Štrby a zo Žiliny pod Strečnom, veď to nie je nikde, nikto sa tak surovo nespráva k vlastnému dedičstvu, k zručnosti ľudí, čo si stavali za málo peňazí pekné domy, veď ich poznáme zo skanzenov v Pribyline a z ulíc v Jure a Lúpcí, prečo v tom nepokračujeme, keď v tom pokračujú Rakúšania, Taliani, Francúzi, prečo si ideme opekať a neznesieme litrové fľaše Kelta z Poľany. Kde

sme sa to naučili, predávať melóny v prachu a nezametať chodníky, nevysadiť kvety na kruhovom objazde, lebo toto nie je dedičstvo komunizmu, toto je súčasný nevkus, neóny, plachty, reklamy na zbytočnosti na secesných budovách hlavnej triedy v Ružomberku.

Kedy sa spamätáme, kedy prestaneme osádzať nezmyselné prvky, hracie fontány a zámkovú dlažbu z farebného kameňa, kedy si začneme stavať domy, ktoré rešpektujú krajinu a tradíciu, prestaneme jazdiť na štvorkolkách po lesoch?

Prostredie nás kultivuje, ľudia žijúci v pekných mestách sú pokojnejší, všetko je zrozumiteľnejšie, odrazu vieme, že nežijeme za trest, že Slovensko je pekná krajina, že má na veľmi veľa, že môže byť ukázkovým priestorom, ktorý budú chcieť iní imitovať, že nikoho nezaujímajú politické billboardy a Bešeňová s Gino Paradise so ženou trčiacou z bazéna. Nemusíme ich vidieť od zničenej Korytnice.

V lesoch je pekné vidieť lesy a nie reklamu na poľovnícke potreby.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Prečo autor píše „Prečo hovoríme, že Slovensko milujeme, keď ho ničíme.“ a „V lesoch je pekné vidieť lesy a nie reklamu na poľovnícke potreby.“?

- **Námety na diskusiu:**

- Ako by sme mohli našu krajinu zmeniť k lepšiemu?

- **Náročnosť:** 3

Bráňte inštitúcie

(z knihy O tyranii, str. 19 – 21)

Inštitúcie nám pomáhajú zachovávať si mravnosť. Ale aj ony potrebujú našu pomoc. Nehovorte o „našich inštitúciách“, kým si ich neuspôsobíte tak, aby slúžili svojmu účelu. Inštitúcie sa samy neubránia. Ak ich nebránite od začiatku, padnú jedna po druhej. Vyberte si inštitúciu, o ktorú sa budete starať – súd, noviny, zákon, odbory – a postavte sa na jej stranu.

Máme sklon si myslieť, že sa inštitúcie aj pri tých najpriamejších útokoch automaticky o seba postarajú. Je to presne rovnaká chyba, akej sa niektorí nemeckí Židia dopustili u Hitlera a nacistov, keď tí zostavili vládu. Druhého februára 1933 uverejnil napríklad hlavný židovský nemecký denník redakčný úvodník, ktorý vyjadroval túto klamlivú vieru:

„Nezdieľame názor, že pán Hitler a jeho priatelia, ktorí sa konečne dostali k moci, po ktorej tak dlho túžili, zavedú teraz všetky návrhy, o ktorých sa písalo [v nacistických novinách]; nezabavia zrazu nemeckých Židov ich ústavných práv, ani ich nezavrú do get, ani ich nevydajú napospas žiarlivým a vražedným pudom luzy. Nemôžu to urobiť, pretože mocnosti obmedzuje veľa kľúčových faktorov...a oni určite nechcú kráčať touto cestou. Konať ako európska mocnosť znamená smerovať celú atmosféru k etickej reflexii lepšieho ja a odklon od predchádzajúceho opozičného postoja.“

To bol v roku 1933 názor mnohých rozumných ľudí a to je názor mnohých rozumných ľudí aj dnes. Chybou je nazdávať sa, že vladári, ktorí sa k moci dostali prostredníctvom inštitúcií, nemôžu zmeniť či zničiť presne tie isté inštitúcie – dokonca ani keď rozhlásia, že to urobia. Zámerom revolucionárov je niekedy naozaj zničiť naraz všetky inštitúcie. Taký bol prístup ruských bolševikov. Inokedy dochádza k obmedzeniu vitality a funkčno-

sti inštitúcií, ktoré sa zmenia na napodobeninu seba samých a v tomto zmysle skôr upevňujú nový poriadok, než mu vzdorujú. Nacisti to označovali slovom Gleichshaltung.

Konsolidácia nového nacistického poriadku netrvala ani jeden rok. Koncom roku 1933 sa Nemecko zmenilo na štát s jednou politickou stranou, ktorej boli podriadené všetky hlavné inštitúcie. V novembri toho istého roku usporiadali nemecké úrady parlamentné voľby (bez opozície) a referendum (ktorého „správna“ odpoveď bola známa) a potvrdení nového poriadku. Podľa prania nacistických vodcov sa na voľbách zúčastnili aj niektorí nemeckí Židia. Tí sa nádejali, že si týmto gestom lojality zaviazú nový systém voči sebe. Bola to márna nádej.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Čo je to podľa vás mravnosť? A prečo ju podľa autora pomáhajú zachovávať inštitúcie?
- Čo sa inštitúciám môže stať, ak ich nebudeme chrániť?
- Prečo autor dáva príklad nacistického Nemecka? Čo sa tam udialo?

- **Námety na diskusiu:**

- Ktoré inštitúcie pokladáte za Slovensku za najdôležitejšie? Prečo?
- Aj Európska únia a NATO sú v podstate inštitúcie. Sú podľa vás dôležité? Prečo?

- **Náročnosť: 1**

Zoberte na seba zodpovednosť za okolitý svet

(z knihy O tyranii, str. 27 – 31)

Symbody dneška formujú realitu zajtrajška. Všímajte si svastiky a iné znaky nenávisťi. Neodvracajte zrak a nezvykajte si na ne. Sami ich odstraňujte a budte v tom príkladom pre ostatných.

Život je politika, no nie preto, že sa svet stará o to, ako sa cítite, ale preto, lebo svet reaguje na to, čo robíte. Aj naše drobné rozhodnutia sú samy osebe istým druhom voľby a viac či menej od nich závisí pravdepodobnosť konania slobodných a spravodlivých volieb v budúcnosti. Naše slová a gestá, prípadne ich absencia, sa v politike všedného dňa veľmi rátajú. Niekoľko extrémnych (a menej extrémnych) príkladov z 20. storočia nám ukazuje ako.

Za vlády Josifa Stalina v Sovietskom zväze zobrazovali prosperujúcich hospodárov na propagandistických plagátoch ako prasatá - bola to dehumanizácia, ktorá vo vidieckom prostredí jasne naznačovala zabíjačku. Bolo to v 30. rokoch, keď sa sovietsky štát usiloval o podrobenie vidieka a vyťaženie kapitálu pre masívnu industrializáciu. Roľníci, ktorí mali viac pôdy či dobytká než iní, boli prví, ktorí prišli o to, čo vlastnili. Sused zobrazovaný ako prasa je niekto, koho pôdu si môžeš zobrať. No tí, ktorí nasledovali túto symbolickú logiku, sa v istej chvíli sami stali obeťami. Obrátením chudobnejších roľníkov proti bohatším sovietska moc zabrala pôdu všetkým pre nové kolektívne hospodárstva zvané kolchozy. Dovršenie kolektivizácie však vyvolalo hlad u väčšiny sovietskych roľníkov. Milióny ľudí v období rokov 1930 a 1933 v sovietskej Ukrajine, sovietskom Kazachstane a v sovietskom Rusku zomierali hrôzostrašnou a ponižujúcou smrťou. Dochádzalo aj k prípadom štvrtienia ľudských tiel na mäso.

Keď v roku 1933 dosiahol hladomor v ZSSR svoj vrchol, v Nemecku sa dostala k moci nacistická strana. V eufórii z víťazstva sa nacisti pokúsili zorganizovať bojkot židovských obchodov. Spočiatku to však úspech nemalo. No pomalovanie výkladu alebo múru jedného obchodu označením „židovský“ a druhého „árijský“ ovplyvnilo uvažovanie Nemcov o rodinnom hospodárení. Obchod s označením „židovský“ nemal budúcnosť. Stal sa objektom chamtivých plánov. Keď bol majetok označený ako etnický, závisť transformovala etiku. Ak mohol byť obchod označený ako „židovský“, čo potom iné spoločnosti a iný majetok? Túžba zbaviť sa Židov bola možno spočiatku potláčaná, no lakomosť jej dala voľný priechod. Tak sa tí Nemci, ktorí označovali obchody ako „židovské“, podieľali na procese skutočného zbavovania sa Židov – ako aj tí, čo sa jednoducho prizerali. Akceptovanie takéhoto označovania ako súčasť prijateľného urbánneho prostredia bolo už kompromisom s vražednou budúcnosťou.

Možno jedného dňa dostanete príležitosť prejaviť symboly lojality. Nezabudnite, že tieto symboly by sa mali týkať aj vašich spoluobčanov, nie ich vylučovania. Ani história odznakov nie je zďaleka taká nevinná. V nacistickom Nemecku v roku 1933 ľudia nosili počas volieb a referenda odznaky s nápisom „Áno“, čím potvrdzovali svoj súhlas s existenciou jedinej strany v štáte. V Rakúsku v roku 1938 aj tí ľudia, ktorí neboli predtým nacisti, začali nosiť odznaky so svastikou. To, čo by malo vyznievať ako gesto hrdosti, môže byť zdrojom vylučovania. V Európe 30. a 40. rokov sa jedni ľudia rozhodli nosiť svastiku, kým iní museli nosiť žlté hviezdy.

Neskoré dejiny komunizmu, keď už nikto neveril na žiadnu revolúciu, ponúkajú posledné ponaučenie o symboloch. Aj keď sú ľudia demoralizovaní a ich jediným želaním je mať pokoj, verejné znaky môžu naďalej udržiavať tyranský režim v chode. Keď v roku 1946 vyhrali československí komunisti voľby a po prevrate v roku 1948 prešli k úplnému prevzatiu moci, mnoho československých občanov to s nadšením privítalo. Keď di-

sident a spisovateľ Václav Havel o tri desaťročia neskôr v roku 1978 napísal esej *Moc bezmocných*, vysvetlil v nej kontinuitu utlačateľského režimu, ktorého cieľom a ideológiou už veril málokto. V tejto súvislosti uviedol príklad zeleninára, ktorý položí do výkladu svojho obchodu heslo „Proletári všetkých krajín, spojte sa!“

To vôbec neznamená, že dotyčný človek podporuje obsah tohto citátu z Komunistického manifestu. To heslo tam dáva iba preto, aby nemal v bežnom živote problémy s úradmi. Ak sa bude každý riadiť takouto logikou, verejná sféra bude pokrytá takýmito znakmi lojality a odpor sa stane nemysliteľný. Havel píše:

Videli sme, že skutočný význam zeleninárovho hesla nijako nesúvisí s tým, čo text hesla hovorí. Napriek tomu je tento skutočný význam celkom jasný a obecné zrozumiteľný. Vyplýva to z obcej známosti daného kódu: zeleninár deklaroval svoju lojalitu – a nič iného mu nezostávalo, ak malo byť jeho vyhlásenie prijaté – jediným spôsobom, na ktorý spoločenská moc počúva: totiž tak, že prijal predpísaný rituál, že prijal „zdanie“ ako skutočnosť, že pristúpil na dané „pravidlá hry“.

A čo sa stane, pýta sa Havel, ak nikto na dané pravidlá hry nepristúpi?

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Videli ste už niekedy svastiku alebo hákový kríž? Čo je to za symbol?
- Čo by sme si mali podľa úryvku všimnúť a na čo si dávať pozor?

- Prečo by sme na seba mali zobrať zodpovednosť?
A za čo?
- **Námety na diskusiu:**
 - Predstavte si, že nájdete na stene vašej školy hákový križ. Čo by ste urobili?
- **Náročnosť:** 2

Anna Politkovskaja. Novinárka.

(z knihy Príbehy na dobrú noc pre rebelky, str. 20)

30. augusta 1958 - 7. októbra 2006

Rusko

„Záleží na informácii, nie na tom, čo si o nej myslíte vy.“

V Rusku boli kedysi zakázané mnohé knihy. Niektoré z tých kníh napísali spisovatelia, ktorých si oblúbilo malé dievča menom Anna. Annini rodičia jej zvyčajne nejaké knihy prepašovali, takže Anna si ich mohla s radosťou prečítať.

Keď Anna vyrástla, stala sa z nej novinárka.

Keď sa časť Ruska s názvom Čečensko chcela oddeliť a stať sa nezávislou, samostatnou republikou, ruská vláda tam poslala vojenské oddiely, aby tomu zabránili. Vypukla ničivá vojna. Anna sa rozhodla, že o nej musí napísať. Chcela, aby celý svet vedel, čo sa naozaj deje v Čečensku. A ruskej vláde sa to vôbec nepáčilo.

„Prečo riskuješ svoj život?“ opýtal sa raz Anny jej manžel.

„Riziko je súčasťou môjho povolania,“ odvetila mu. „Viem, že sa mi niečo môže stať. Chcem len svojimi článkami zmeniť svet.“

Potom sa udialo veľa zlých vecí, ale Anna nestrácala odvahu.

Raz musela v Čečensku celú noc utekať pred ruskou bezpečnostnou službou, ktorá ju prenasledovala. Ľudia na oboch znepríatelených stranách jej chceli zabrániť, aby povedala pravdu, ktosi jej dokonca dal do čaju jed, aby sa jej zbavili. No

napriek všetkým nebezpečenstvám Anna vždy odvážne hovorila a písala o všetkom, čo videla.

Anna riskovala svoj život, až kým nezomrela. Písala pravdu, aby sa svet stal lepším miestom na život.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Prečo sú médiá, novinári a novinárky dôležití?
- Chceli by ste sa raz stať novinárom alebo novinárkou?
- V roku 2018 sa stala veľká tragédia jednému novinárovi a jeho priateľke - archeologičke. Viete, ako sa volali a čo sa im stalo?
- Viete niečo o tom, ako sa žije v Rusku?
- Akých novinárov a médiá poznáte na Slovensku?

- **Námety na diskusiu:**

- Viete, ako zomrela Anna Politkovská?
- Aké médiá sledujete? Aké médiá sledujú vaši rodičia?

- **Náročnosť: 1**

Frida Kahlo. Maliarka.

(z knihy Príbehy na dobrú noc pre rebelky, str. 52)

6. júla 1907 - 13. júla 1954

Mexiko

„Načo sú mi nohy, keď mám krídla, aby som mohla lietať?“

Kedysi v jednom krásnom modrom dome na okraji mesta Mexiko žilo malé dievča menom Frida. Stala sa z nej jedna z najznámejších maliarok dvadsiateho storočia, ale takmer vôbec nevyrástla.

Keď mala Frida šesť rokov, takmer zomrela na detskú obrnu. Po chorobe zostala postihnutá, krívala, ale to ju neodradilo od hier, plávania a šarvátok. Správala sa ako všetky ostatné deti.

Keď mala osemnásť rokov, prežila hroznú autobusovú nehodu. Zasa takmer zomrela a znova strávila celé mesiace v posteli. Matka jej vyrobila špeciálny maliarsky stojan, aby mohla pri maľovaní ležať. Lebo Frida najradšej zo všetkého maľovala.

Keď sa Frida po chorobe opäť postavila na nohy a začala znova chodiť, vybrala sa k najznámejšiemu mexickému maliarovi Diegovi Riverovi. „Sú moje maľby dobré?“ opýtala sa ho. Jej maľby boli nádherné: jasné, zreteľné a krásne. Hneď sa mu zapáčili a on sa zaľúbil do Fridy.

Diego a Frida sa zosobášili. On bol vysoký, statný muž a nosil veľký splasnutý klobúk. Frida pri ňom vyzerala drobná a útla. Ľudia ich nazývali „slon a holubica“.

Frida namaľovala stovky krásnych autoportrétov, často na nich bola obklopená zvieratami a vtákmi, ktoré chovala. Krásny modrý dom, v ktorom žila, sa zachoval dodnes v rovnakom stave ako počas jej života, farebný, plný radosti a kvetov.

- **Úlohy:**
 - Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
 - Počuli ste o Fride Kahlo pred čítaním tohto textu?
 - Poznáte vo svojom okolí niekoho, kto má zdravotné znevýhodnenie? Ako sa mu podľa vás žije na Slovensku?
 - Viete si predstaviť, že sa raz stanete maliarkou alebo maliarom?
- **Námety na diskusiu:**
 - Frida Kahlo patrí k najslávnejším ženám na svete. Ktoré ďalšie slávne ženy poznáte?
 - Myslíte, že sa o slávnych ženách hovorí dosť?
- **Náročnosť:** 1

Zaha Hadid. Architektka.

(z knihy Príbehy na dobrú noc pre rebelky, str. 196)

31. októbra 1950 - 31. marca 2016

Irak

„Vždy som si myslela, že som silná, dokonca aj keď som bola dieťa.“

Keď mala Zaha desať rokov, rozhodla sa, že sa stane architektkou. Bola veľmi odhodlaná a vyrástla z nej jedna z najlepších architektiek našich čias. Stala sa známou ako Kráľovná kriviek, lebo budovy, ktoré navrhla, mali veľa ostrých hrán a vyhýbala sa pravým uhlom.

Jedného dňa nastúpila Zaha do lietadla. Pilot oznámil, že sa let trochu posunie, lebo nemôžu vzlietnuť. Zaha sa nahnevala a trvala na tom, aby ju preložili na iný let. Nebolo to však možné a posádka ju presviedčala: „Veď tu máte už aj batožinu.“ No Zaha na tom trvala a dosiahla svoje. Zvyčajne sa jej to vždy podarilo. Taká už bola.

Zaha rada prekračovala hranice a robila veci, ktoré ostatní pokladali za nemožné. Tak navrhla aj budovy, ktoré si nikto nevedel ani len predstaviť.

Navrhla hasičské zbrojnice, múzeá, vily, kultúrne centrá, aquaparky a oveľa viac.

Zaha vždy kráčala vlastnou cestou. Nikdy sa nebála byť iná. Jeden z jej učiteľov povedal, že je ako „planéta na vlastnej nenapodobiteľnej dráhe.“

Zaha vždy vedela, čo chce, a nevzdala sa, kým to nedosiahla. Niektorí ľudia hovoria, že to je kľúč, aby sme v živote dosiahli niečo veľké. Zaha bola prvá žena, ktorá získala zlatú

medailu Kráľovského inštitútu britských architektov.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Čím by ste chceli byť, keď budete dospelí? Kto je vašim vzorom? Máte medzi vašimi vzormi mužov aj ženy? Kto sú to?
- Je aj na Slovensku budova, ktorú navrhla Zaha Hadid?
- Viete si predstaviť, že aj vy raz budete architektkou alebo architektom?

- **Námety na diskusiu:**

- Niekedy sa povolania rozdeľujú na mužské a ženské. Myslíte si, že je to správne? Máte pocit, že na niektoré povolania sa lepšie hodia ženy ako muži a naopak? Prečo?

- **Náročnosť: 1**

Tretia cesta

(z knihy Ako som sa stal starostom Reykjavíku, str. 47 – 51)

V roku 2009 som pracoval v reklamnej agentúre ako kreatívny riaditeľ, ale v časoch recesie a rozsiahlych úsporných opatrení tam dochádzalo k prepúšťaniu alebo kráteniu mzdy. Tak som sa nevelmi rád dohodol, že odidem. Ale aj v televíznej branži sa situácia stávala čoraz tiesnivejšou. Moja budúcnosť bola neistá, visel som vo vzduchoprázdne. A práve z tohto vákua som sa rozhodol vstúpiť do politiky.

Najprv sa kríza prejavila v rapidnom znížení kúpnej sily. Ceny vyleteli do závratných výšok, mzdy prudko poklesli. Mal som na krku úver z roku 2000, a okrem toho som musel splácať auto- všetko záväzky v cudzej mene. S prepadom koruny úvery vzrástli do obrovských rozmerov, takže auto malo zrazu hodnotu malého bytu. V tých týždňoch a mesiacoch bola politika prakticky jedinou témou rozhovorov. Politici zlyhali. Boli to idioti a somári. Akokoľvek sa všetci tešili, že Nezávislých to konečne odrovnalo, ľavičiarci sa neukázali o nič lepší. Okrem tváří sa vlastne po voľbách takmer nič nezmenilo. Chýbalo niečo naozaj nové. Niečo iné než naša zabehaná, tupo nudná stranická politika. Chýbali nové slová, nové pojmy, nové hodnoty a mladé, neopotrebované tváre. Nastal najvyšší čas, aby sa politici oslobodili od nacvičených fráz a vzdali sa myslenia v strnulej dogmatickej ľavo- pravej schéme. Čo teda urobíš, keď musíš voliť medzi dvoma možnosťami, z ktorých obe sú rovnako zlé? Vynájdeš tretiu.

Často sa ma ľudia pýtajú, ako som prišiel na myšlienku založiť Najlepšiu stranu. Odpoveď znie: jednoducho som dostal nápad. Ten sa zrodí, keď dva nápady majú spolu sex a vznikne tretí. V podstate by v tomto prípade išlo o skupinový sex, pretože na začiatku bolo v hre množstvo nápadov, kým vznikol ten pravý. A keď už bol na svete, neexistovala cesta späť. Na to bol jednoducho príliš geniálny. A tak sa to stalo. Medzitým dostal

Medzinárodný menový fond do rúk všetky nitky súvisiace s finančnými tokmi a všetkým zainteresovaným bolo jasné, že na prvom mieste sa bude škrtiť rozpočet na kultúru. Prostriedky na granty, štipendiá pre umelcov a tvorivých ľudí sa radikálne znížili a šepkalo sa dokonca o zámere zredukovať Islandské divadlo. Povolanie televíznej celebrity alebo herca nebolo vtedy na Islande práve najperspektívnejšie.

Napriek týmto okolnostiam sa pre mňa otvorilo čosi nové. Jeden spriatelnený režisér ma oslovil kvôli spolupráci pri tvorbe skečovej show. Súhlasil som a začala sa séria posedení nad novým projektom. Práve v tom čase sa zrodila myšlienka o Najlepšej strane. Pre túto show som vymyslel postavu prihlúpleho komunálneho politika s bezohľadným nafúkaným správaním sľubujúcim pred voľbami totálne absurdity. Jeho volebný slogan a stráncke logo bolo Thumbs up! On sám bol akousi skríženou miešatinou Groucha Marxa, Tonyho Blaira a amerického predajcu áut. Experimentoval som s výrokmi ako „Všetko pre lúzerov!“, „Všetko z toho najlepšieho!“, stranu, za ktorú kandidoval, som pomenoval Besti flokkurinn - Najlepšia strana („Prečo voliť druhých najlepších, keď môžete mať Najlepších“) a vymyslel som ešte ďalšie heslá a slogany v podobnom duchu, čím plytšie a hlúpejšie, tým lepšie. Zo začiatku sme mali aj iné nápady, ale tie sme relativne rýchlo zmietli zo stola. Medzičasom som sám vkĺzol do roly poslanca, narozprával zopár hlúpostí a nasadil bezduchú grimasu. Idea sa nikdy nezrealizovala a malo to svoje dôvody. Keď sa protesty pred Althingi stali každodenným rituálom, zistili sme, že nie je vhodný čas pre takýto druh televíznej zábavy.

Na každom kroku sme vtedy stretávali niekoho, kto stratil prácu alebo bol ukrátený o mzdu. Mnohí mali na krku zahraničné úvery, ktorých výška sa voľným pádom koruny vyšplhala do absurdných dimenzií. Všetci tito ľudia sa jedného rána zobudili a museli akceptovať, že ich dlhy sa znásobili stokrát. Toto rozpoloženie, v ktorom sa snúbili hnev s neistotou, prinútili mňa,

ale aj mnohých iných, k činu. Ako je možné, že sa celá jedna spoločenská vrstva zamerala iba na svoj vlastný profit a ruka v ruke s politikmi sa mohla čoraz väčšími rozpinat? Dovtedy boli pre mňa politici akýsi rovnakí, hoci alkoholici alebo výtržníci, v podstate však slušní ľudia, aj keď zriedkakedy inšpiratívni partneri pre diskusiu. Zjavne to bol obrovský omyl.

Mnohí priatelia i známi sa pravidelne zúčastňovali na protestných zhromaždeniach. Chodili pred parlament, písali, kričali, trieskali hrncami. Polícia, ktorá areál obkľúčila, si musela od demonštrantov vypočuť drsné nadávky. Zdalo sa mi to nepripustné. Čo tým ľuďom policajti urobili? Rozmýšľal som, ako často sa asi do niečoho podobného zamotal môj otec? Tento druh ľudového hnevu mi bol proti srsti. Keď nazlostený dav zaútočil pästami a kameňmi na auto premiéra Geira Haardeho, ktorý sa s pohľadom naplneným strachom krčil za volantom, bolo mi ho úprimne ľúto. Viac než jeho nenávideli ľudia už iba šéfa emisnej banky Davida Oddsona. Aj pred jeho úradom sa demonštranti zhromaždili a snažili sa násilím vtrhnúť do budovy.

Osobne som sa protestov nikdy nezúčastnil. Ak som sa náhodou medzi demonštrantov zamiešal, tak nie preto, aby som vyslal nejaký signál, ale len preto, aby som bol pri tom. V tom čase panovala špecifická nálada, celkom jedinečný rytmus. Až kým som jedného dňa nemusel byť svedkom, ako zúrivy dav vpadol do kaviarne a prerušil živé nahrávanie silvestrovského vysielania. Vtedy som povedal definitívne dosť a môj vzťah k hrncovej revolúcii sa radikálne zmenil. Prítomní novinári boli viac- menej moji priatelia a známi, ľudia, s ktorými som spolupracoval 20 rokov. Keď som zbadal ich preľaknuté pohľady, vzbĺkli vo mne hnev a zlosť. Náhle som cítil, že chcem ujsť preč z toho divého chaosu. Zablúbil som sa na niekoľko dní do internetu a čítal informácie z oblasti hospodárstva a financií. Ale čím viac som sa do toho sveta ponáral, tým menej som mu rozumel.

V reklamnej agentúre som vytvoril kompletný korporátny dizajnmanuál pre islandský telekomunikačný gigant Síminn.

Ďalším našim veľkým klientom bola Kaupthing Bank, pre ktorú som napísal reklamný spot. Vtedy ma dokonca agentúra vyslala do L.A., aby som urobil interview s Johnom Cleeseym, ktorý mal hrať v poste hlavnú úlohu. John Cleese z komediálnej skupiny Monty Python bol hrdina môjho detstva. Sediac oproti mne mi bolo jasné: aj ja som v podstate malé koliesko v prevodovke tejto obrovskej mašinérie. Pracoval som pre reklamné agentúry, pretože dobre platili. Reklamný spot pre Síminn stál viac ako kompletný komediálny seriál, ktorý som natočil. Čo sa, dofrasa, v tejto krajine stalo?

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Uvažovali ste niekedy o tom, že v budúcnosti vstúpíte do politiky? Čo si myslíte o slovenskej politike?
- Viete, čo znamená recesia a úsporné opatrenia?
- Prečo ľudia na Islande chodili demonštrovať? Kedy je podľa vás potrebné organizovať a zúčastňovať sa protestných zhromaždení?

- **Námety na diskusiu:**

- V roku 2018 zažilo Slovensko najväčšie protesty od Nežnej revolúcie. Prečo tieto protesty vznikli a čo na ne pritiahlo státisíce ľudí?
- Ktorý problém alebo téma na Slovensku alebo v zahraničí je pre vás natoľko vážna, že by ste zvažovali zorganizovanie protestného zhromaždenia?

- **Náročnosť: 1**

Najlepšia strana

(z knihy Ako som sa stal starostom Reykjavíku, str. 59 – 61)

Naše ciele: Na spôsob stranického programu

Náš stranický program je kombináciou najlepších myšlienok z programov všetkých ostatných strán. Orientujeme sa pritom na koncepty, ktoré sa osvedčili v sociálnych štátoch severnej Európy. To znie samozrejme veľmi dobre. Tak ako v priebehu niekoľkých rokov stroskotali štátom riadené plánované hospodárstvo s jeho poručníckym charakterom, laissez-faire a neoliberalistická viera v trh, javia sa silným tie spoločnosti, ktoré realizujú aktívnu účasť na demokracii. V sociálnych štátoch je sociálna spravodlivosť oveľa rozvinutejšia ako kdekoľvek inde, a to pri rovnako konkurencieschopnom pracovnom trhu. Je to dobrá vec. Island sa postupom rokov čoraz viac vzdaloval od kurzu škandinávskych sociálnych štátov, a teraz za to tvrdo platí. Hospodárska kríza nás zasiahla veľmi silno a nechala nás spadnúť hlbšie než väčšinu našich susedov. A žiaľ, nálada v krajine je adekvátne tomu mizerná. Tým skôr si teraz musí Najlepšia strana vyhrnúť rukávy a stať sa ideálom pre obnovu, hospodársku stabilitu, sociálnu spravodlivosť a lepší životný štandard. Chceme byť nositeľmi pochodne, ktorá nás vyslobodí z pochmúrností stredoveku a dovedie k lepšej budúcnosti. Pritom chceme zachovať slobodu podnikania a otvorený, štátom nekontrolovaný hospodársky systém. Úprimne povedané: Nemáme vlastný stranický program. Ale konáme tak, ako by sme ho mali.

Najlepšia strana je liberálna, nanajvýš seriózna strana škandinávského typu. Chceme sa zaoberať aktuálnymi celospoločenskými problémami a predvídavo naštartovať účinné spoločenské reformy so zreteľom na sociálnu spravodlivosť. Sme obhajcami štátnej, hospodárskej a kultúrnej samostatnosti Islandu, a tým aj jeho parlamentnej demokracie a právnej istoty.

Občania sú v týchto časoch veľmi zneistení. Je to pochopiteľné. Človek je pre nás na prvom mieste, a tým myslíme ženu rovnako ako muža. Ženy nepovažujeme za naivné hlupane produkujúce bezvýznamné nezmysly. Zaslúžia si rovnakú pozornosť ako každý, kto má čo povedať a koho hlas musí byť vypočutý. Preto chceme otvoriť ženskú kaviareň, kde sa ženy môžu opájať všakovakými kávovými špecialitami, napr. s vanilkovou alebo škoricovou arómou, a podľa ľubovôle sa vyrozprávať a poklebetiť na akúkoľvek tému. Každé ich slovo bude zaznamenané a starostlivo archivované. Pre našich starých otcov a staré mamy budeme ponúkať zájazdy s balíčkom prekvapení.

Ako transparentná, demokratická a reformná strana plánujeme zriadiť banku nápadov, budeme ju volať Centrum udržateľnosti, fórum občanov, kde môžu prezentovať svoje nápady pre budúcnosť a ponúknuť ich na diskusiu v transparentnom prostredí. Najlepším z nich slávnostne udelíme prestížne ocenenie, čím udržateľnosť dodatočne podporíme. (Čo tak napríklad pokúsiť sa o drezúru veľrýb a rýb v islandských vodách?).

Okrem toho sa zasadzujeme o životné prostredie, podporujeme systematické recyklovanie, transparentné využitie prírodných zdrojov, elektromobily a elimináciu znečistenia ovzdušia a životného prostredia- všetko na báze rovnosti a spravodlivosti v duchu hodnôt našej strany. Nefajčíme a nepijeme alkohol. Budeme sa zúčastňovať na všetkých mítingoch a zhromaždeniach a snažiť sa šíriť dobrú náladu- dokážeme však premýšľať, prevziať zodpovednosť a prijímať rozhodnutia.

Chceme novú spoločnosť - najlepšiu spoločnosť, aká kedy existovala!

Jón Gnarr napísal stranický program pri príležitosti spustenia webstránky bestiflokkurinn.is v januári 2010.

- **Úlohy:**
 - Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
 - Autor textu Jón Gnarr sa rozhodol angažovať v politike a založil stranu. Ako sa vám jeho strana pozdáva podľa toho, čo je uvedené v texte?
 - Čo je to sociálna spravodlivosť?
 - Aké slovenské politické strany poznáte? Je vám niektorá z nich aj sympatická?
 - Prečo je pre autora dôležitá príroda? Prečo je podľa vás dôležité ju chrániť?
 - Poznáte organizácie, ktoré sa venujú ochrane prírody? Zapojili ste sa niekedy do ich aktivít? Prípadne - robili ste niekedy niečo také na vašej škole?
- **Námety na diskusiu:**
 - Ak by ste zakladali politickú stranu vy, aká by bola? Čo by bolo pre vás najpodstatnejšie?
 - Čo hovoria o politických stranách vaši rodičia?
- **Náročnosť:** 1

Laboratóriá spoločenskej zmeny.

(z knihy Väzenia, v ktorých sme sa rozhodli žiť, str. 85 – 89)

Niekedy je ťažké nájsť niečo dobré a povzbudivé vo svete, ktorý pôsobí čoraz desivejšie. Stačí, aby ste si vypočuli správy, a nadobudnete pocit, že žijete v blázinci.

Ale počkať... všetci vieme, že správy sa podávajú tak, aby vyvolali nejakú reakciu, a zdá sa, že v tomto sú viac ako dobré správy účinnejšie tie zlé – čo je samo osebe zaujímavým aspektom ľudskej skúsenosti. Deň čo deň pravidelne dostávame zlé, najhoršie správy a myslím si, že naše mysle čoraz viac upadajú do stavu apatie a depresie. Ale je možné, že všetko zlé, čo sa deje – a nemusím to tu vymenúvať, všetci vieme, o čo ide – je len silným spodným prúdom, reakciou na to, že ľudský vývoj spoločnosti napreduje, hoci nie je ľahké to pozorovať? Je otázne, či si generácie, ktoré sa na naše časy pozerú o sto alebo o dvesto rokov, povedia: „Bola to doba, keď o nadvládu bojovali extrémny. Ľudská myseľ sa veľmi rýchlo rozvíjala, spoznávala samú seba, učila sa, ako sa k sebe správať, a ako sa to stane vždy – ako sa to vždy stať musí –, tento posun dopredu akoby spúšťal aj opačné sily – sily hlúposti, brutálnosti, davového myslenia.“ Myslím si, že je to možné. Myslím si, že presne toto sa deje.

Pozrime sa na niečo, čo je výnimočne povzbudivým príkladom. Za uplynulých dvadsať rokov sa niekoľko krajín, kde vládol diktátorský režim či tyrania, rozhodlo pre demokraciu. Patria k nim Grécko, Portugalsko, Španielsko, Brazília a Argentína. V niektorých z nich je demokracia ešte krehká, ale demokracia je krehká vždy. V každom prípade sa krajiny, ktoré boli v zovretí systéme jednoduchého, jednostranne zameraného, absurdného myslenia, rozhodli pokúsiť o komplikovanejšiu, rôznorodejšiu rovnováhu demokracie.

Aby sme však vyvážili tento pozitívny fakt, musíme na

misky váh položiť aj smutnú skutočnosť, že veľké množstvo mladých ľudí, ktorí dosiahnu vek politickej aktivity, prijíma postoj alebo názor, ktorý je vo veľkej miere súčasťou atmosféry, ktorú žijeme. Ide o názor, že demokracia je len podvod a pretváрка, maskovanie vykorisťovania, ktoré treba odmietnuť. Takmer sme sa dostali do štádia, v ktorom je človek vážiaci si demokraciu označený za reakcionára. Myslím si, že to bude pre budúcich historikov veľmi zaujímavé. Totiž, mladí ľudia, ktorí si tento postoj k demokracii pestujú, zvyčajne nezažili jej opak: ľudia, ktorí žili v tyranskom režime, si demokraciu vážia.

Nejde o to, že by som to nechápala – chápem to až príliš dobre, keďže som ten proces zažila. Demokracia, sloboda, fair play a tak ďalej – všetko natlačené do hlavy a zrazu okolo seba vidíte len tú najodpornejšiu neprávosť a počujete výkriky: „Pokrytec!“ V mojom prípade šlo o Južnú Rodéziu, kde bola demokracia pre bielu menšinu a čierna väčšina nemala žiadne práva. Ale keď sa ľudia v tomto stave mysle ocitnú, zabúdajú, že demokracia, nech je akokoľvek nedokonalá, ponúka možnosť reformy, zmeny. Ponúka slobodu rozhodovať sa. A práve táto sloboda vybrať si je z historického hľadiska novou.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Ako na vás pôsobí svet, v ktorom žijeme? Sú vaše pocity desivé alebo je to pozitívnejšie?
- Myslíte si, že demokracia na Slovensku sa môže zmeniť napríklad na diktatúru? Ako by sa to mohlo stať?
- A ak by sa to stalo, čo by to znamenalo pre vás? Zmenilo by sa podľa vás niečo vo vašom živote?

- Autorka píše „V mojom prípade šlo o Južnú Rodéziu, kde bola demokracia pre bielu menšinu a čierna väčšina nemala žiadne práva.“ Dá sa hovoriť o demokracii, ak má jedna skupina ľudí práva a druhá nie?
- **Námety na diskusiu:**
 - Majú podľa vás všetci ľudia na Slovensku rovnaké práva a možnosti?
- **Náročnosť:** 2

7 príkazaní

(z knihy Zvieracia farma, str. 20 – 21)

Prasatá im prezradili, že za posledné tri mesiace sa naučili čítať a písať zo starých šlabikárov, ktoré kedysi patrili deťom pána Jonesa. Našli ich na smetisku. Napoleon poslal po nádobky s bielou a čiernou farbou a viedol zvieratá k drevenej bránke pri hradskej. Potom Snehuliak (pretože vedel najlepšie písať) zobral štetku medzi dva prsty paprče a na vrchnej hrade bráničky zatrel Panská farma a napísal ZVIERACIA FARMA. Odteraz sa bude volať takto. Potom sa vrátil k hospodárskym budovám a Snehuliak s Napoleonom poslali po rebrík, ktorý dali oprieť o zadnú stenu veľkej stodoly. Vysvetlili, že svojím štúdiom za posledné tri mesiace dospeli k tomu, že princípy animalizmu sa dajú zhrnúť do siedmych bodov. Tých sedem bodov teraz napíšu na stenu, budú predstavovať nemenný zákon, podľa ktorého sa budú zvieratá riadiť na večné časy a nikdy inak! S istými ťažkosťami (prasa má problémy udržať rovnováhu na rebríku) sa Snehuliak vyškríbal hore a pustil sa do práce. Kvičiak stál niekoľko priečok nižšie a držal nádobku s farbou. Snehuliak napísal príkázania na podechtovanú stenu veľkými bielymi písmenami, ktoré boli čitateľné aj z tridsiatich metrov.

Stálo tam toto:

SEDEM PRIKÁZANÍ

1. Každý, kto chodí na dvoch nohách, je nepriateľ.
2. Každý, kto chodí na štyroch nohách alebo má krídla, je priateľ.
3. Nijaké zviera sa nikdy nebude obliekať.
4. Nijaké zviera nebude spať v posteli.
5. Nijaké zviera nebude piť alkohol.

6. Nijaké zviera nezabije iné zviera.
7. Všetky zvieratá sú si rovné.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Prečo sa v úryvku píše o prasatách a o Zvieracej farme?
- Kde sú podľa vás ľudia?
- Čo vám pripomína „Sedem prikázání“?
- Viete, kto to bol George Orwell? Aké knihy napísal a prečo sú dôležité?

- **Námety na diskusiu:**

- Predstavte si, že Zvieracia farma by bola krajinou, v ktorej by žili ľudia. Ako by to tam asi fungovalo?

- **Náročnosť:** 3

Budem pracovať ešte viac!

(z knihy Zvieracia farma, str. 41 – 44)

V tom sa vonku ozval príšerný brechot a do stodoly sa vrútilo deväť ozrutných psov s mosadzou vybijanými obojkami. Hnali sa rovno k Snehuliakovi, ktorý len-len stačil uhnúť ich cvakajúcim zubom. V okamihu vybehol zo stodoly a psy za ním. Zvieratá boli zaskočené, od úľaku nevydali ani hláska a všetky sa hrnuli cez dvere, aby videli naháňačku. Snehuliak trielil dlhou pastvinou, ktorá viedla k ceste. Utekal, ako len prasa vládze, ale psy mal stále v päťách. Zrazu sa pošmykol a už to vyzeralo, že ho dostanú. Rýchlo však vstal a rozbehol sa ešte rýchlejšie ako predtým, ale psy ho opäť doháňali. Jeden mu skoro chňapol po chvoste, ale Snehuliak ním stihol včas šibnúť nabok. Potom nasadil hotový šprint, horko-ťažko sa prešmykol úzkou dierou v plote a viac ho nikdy nevideli.

Vystrašené zvieratá sa mlčky odplichtili späť do stodoly. Vzápätí dobehli aj psy. Najprv si nikto nevedel vysvetliť, kde sa tu zrazu nabrali, ale čoskoro sa to objasnilo: boli to šteňatá, ktoré Napoleon zobral matkám a vychovával v izolácii. Hoci psy neboli ešte celkom dospelé, boli obrovské a vyzerali divo ani vlky. Držali sa blízko pri Napoleonovi. Bolo až nápadné, ako v jeho prítomnosti krúčia chvostmi, tak ako predtým iné psy pri pánovi Jonesovi.

Napoleon sprevádzaný psami vystúpil na vyvýšené pódium, z ktorého kedysi Major predniesol svoj pamätný prejav. Oznamil, že od tejto nedele sa zhromaždenia rušia. Vraj je to iba zbytočná strata času. Odteraz bude všetky otázky týkajúce sa pracovného režimu farmy riešiť zvláštny výbor prasiat, ktorému sám bude predsedáť. Budú sa schádzať osobitne a o svojich rozhodnutiach ich budú informovať. Zvieratá sa budú naďalej schádzať každú nedeľu pri vztyčovaní zástavy, zaspievajú Zvery Anglicka a dostanú príkazy na nasledujúci týždeň: diskutovať sa

však už nebude.

Hoci boli zvieratá ešte šokované vyhnaním Snehuliaka, toto vyhlásenie ich zarazilo. Niektoré by aj zaprotestovali, keby vedeli ako. Dokonca aj Boxer vyzeral akosi znepokojene. Zastrihal ušami, niekoľko ráz potriasol kučierkou nad čelom a úporne sa pokúšal usporiadať si v hlave myšlienky: no nakoniec mu aj tak nenapadlo nič, čo by mal povedať. Zato samotné prasatá boli výrečnejšie. Štyri mladé kŕmniky, ktoré sedeli v prvom rade, začali prenikavo a nespokojne kvičať, všetky štyri naraz vyskočili a pustili sa rozprávať jeden cez druhého. No psy, čo sedeli okolo Napoleona, zrazu hlboko a zlovestne zavrčali, načo prasatá stíchli a opäť si posadali. Potom sa ozvali ovce, prišerne blačali 'Štyri nohy dobré, dve nohy zlé', čo trvalo takmer štvrt hodiny a znemožnilo akúkoľvek možnosť diskusie.

Kvičiak dostal za úlohu prejsť celú farmu a vysvetliť ostatným nové pomery.

„Druhovia,“ vravel, „verím, že každé tu prítomné zviera si vysoko váži obeť, ktorú druh Napoleon podstúpil, keď zobral na svoje plecia ďalšie povinnosti. Nemyslíte si, druhovia, že vládnuť je slasť! Naopak, je to ťažká a zodpovedná úloha. Nikto neverí úprimnejšie než on, že všetky zvieratá sú si rovné. Sám by som bol najradšej, keby každé zviera mohlo rozhodovať samo za seba. Ale, druhovia, čo keby ste sa rozhodli nesprávne, kam by sme sa to dostali?! Len si predstavte, že by ste boli podporili Snehuliaka v tom jeho mlynskom poblúznení – veď to bol zločinec!“

„Statočne bojoval v Bitke pri kravíne,“ poznamenal ktosi.

„Statočne nestačí,“ povedal Kvičiak. „Oddanosť a poslušnosť sú dôležitejšie. A pokiaľ ide o Bitku pri kravíne, som presvedčený, že pride čas, keď sa zistí, že Snehuliakova úloha v nej sa zveličovala. Disciplína, druhovia, železná disciplína! To by malo byť heslo dneška! Jeden chybný krok, a hneď sa na vás vrhnú nepriatelia. Však by ste nechceli, aby sa vrátil Jones?!“

A opäť nebolo o čom diskutovať. Pravdaže zvieratá nechceli, aby sa Jones vrátil: ak by ho mali nedeľňajšie ranné diskusie privolať, tak potom s nimi musia rozhodne prestať. Boxer, ktorý už mal dosť času všetko si premyslieť, vyjadril všeobecné pocity slovami. „Ak to hovorí druh Napoleon, musí to byť správne.“ Odvtedy sa mu stalo druhým životným krédom: Napoleon má vždy pravdu! Popri vlastnom: Budem pracovať ešte viac!

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Čo sa stalo v úryvku? Vedeli by ste to prirovať k niečomu, čo sa deje aj v ľudskej spoločnosti?
- Keby boli psy v úryvku ľudia, aké by bolo podľa vás ich zamestnanie?

- **Námety na diskusiu:**

- Viete si predstaviť, že by ste museli utiecť zo Slovenska? Napríklad preto, že by ste boli políciou prenasledovaní za vaše názory?

- **Náročnosť:** 3

Prestali spievať

(z knihy Vojna, ktorá zmenila Rondo)

Mesto, ktoré sa volalo Rondo, bolo zvláštne. Vzduch v ňom bol taký čistý a priezračný, akoby bol utkaný z toho najjemnejšieho svetla. Aj všetci jeho obyvatelia boli neobyčajní a veľmi krehkí, pestovali kvety, vysádzali sady a parky, budovali fantastické domy, zhovárali sa s vtákmi a rastlinami, radi spievali, kreslili a písali básne. A tešili sa z toho, že bývajú v Ronde. Ale najviac mali toto mesto radi traja kamaráti- Danko, Zorka a Fabián. V Ronde ich každý poznal.

Bol to obyčajný deň v Ronde. Obyvatelia sa ponáhľali za svojimi povinnosťami. Danko šiel k svojim kamarátom, lebo vedel, že Zorka sa práve vrátila z ciest a má celú hrbu nových príbehov a obrázkov. Svietilo slnko, spievali kvety aj vtáky. Všetko bolo také ako vždy...

Náhle všetko stíchlo. A vtedy sa ozval napätý šepot.

Obyvatelia meste nevedeli, čo je to tá Vojna. Zjavila sa akoby odnikiaľ. Čierna a strašná. Rachotila a škripala, pomaly sa približovala smerom k mestu, zanechávala za sebou rozvaliny, neporiadok a temnotu. Všetko, čoho sa dotkla, mizlo v hustej nepreniknuteľnej tme. Ale najstrašnejšie bolo, že Vojna na svojej ceste rozsievala čierne kvety- suchú pichľavú burinu. Nemú a bez vône. Burina okamžite vrastala do zeme, splietala sa do nepriechodných húštin a zakrývala slnko. A bez svetla jemné a bezbranné kvety v Ronde začali slabnúť a vädnúť. Nemali už silu zodvihnúť hlávky k nebu. A čo bolo najhoršie- prestali spievať.

Danko, Zorka a Fabián - odvážni, ale veľmi krehkí - sa vydali Vojne naproti. Najskôr sa pokúšali zhovárať, prosili ju, aby šla preč. Vojna si ich nevšimala a zanovito sa posúvala ďalej. A hrozné stroje, ktoré jej slúžili, začali útočiť. Cvakali, syčali, vrhali

ohnivé iskry a hádzali ostré kamienky.

Jeden z kamienkov trafil Danko do hrude, tam, kde mal srdce. Na jeho tele sa objavila pavučina trhlín. Ohnivé iskry spadli na Zorku. Okraje jej papierových krídel ihneď obhoreli. A priamo pred Fabiánom vyrástol čierny kvet, ktorý mu prepichol nôžku.

Vojna sa dotkla každého.

Vtedy sa kamaráti rozhodli pohovárať sa s Vojnou jej rečou. Zorka a Fabián zbierali kamienky a klince, ktoré leteli na mesto a celou silou ich hádzali späť. Ale to Vojnu nezastavilo. Danko si pomyslel, že ak chcú zvíťaziť, musia Vojnu trafiť priamo do srdca. Ale všetko bolo márne, lebo Vojna nemala srdce.

Traja kamaráti so zúfalstvom pozorovali, ako Vojna ničí ich krehký život. Z mesta začali jeden za druhým odchádzať obyvatelia. Ďalší sa skrývali a márne čakali, že Vojna odíde preč. Pestré uličky, kedysi plné vravy, boli teraz prázdne. Svetla bolo čoraz menej.

Tak to šlo deň za dňom. Vojna sa plazila ďalej a rozsievala okolo seba ničivé čierne kvety. Traja kamaráti sa stále snažili ochrániť mesto.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Čo je to vojna? Prečo ľudia vo vojnách bojujú?
- Ako vojnám zabrániť? Ako sa môžeme zasaďovať za mier?

- **Námety na diskusiu:**

- Na Slovensku sme už dlho žijeme v mieri. Na svete

sú však krajiny, kde sa stále bojuje. Poznáte také krajiny? Niektoré sú naozaj blízko našej krajiny. Máte z toho obavy?

- **Náročnosť:** 1

Ženská légia

(z knihy Vojna nemá ženskú tvár, str. 5)

„Kedy sa ženy objavili po prvýkrát v armáde?“

„Ženy bojovali už v gréckych vojnách v Aténach a Sparte v štvrtom storočí pred našim letopočtom. Neskôr sa zúčastnili na pochodoch Alexandra Macedónskeho.“

Ruský historik Nikolaj Karamzin o našich predkoch napísal: „Slovanky chodili kedysi na vojnu s otcami a manželmi, nebáli sa smrti: pri obliehaní Konštantinopolu v roku 626 našli Gréci medzi zabitými Slovanmi mnoho ženských tiel. Matky už počas výchovy pripravovali deti na to, že sa raz stanú vojakmi.“

„A v novej dobe?“

„Po prvýkrát sa v Anglicku v rokoch 1560 – 1650 začali formovať nemocnice, v ktorých slúžili ženy vojačky.“

„Čo sa udialo v dvadsiatom storočí?“

„Začiatok storočia... Počas prvej svetovej vojny v Anglicku ženy už prijímali do Kráľovských vojenských vzdušných síl, bol sformovaný Kráľovský pomocný zbor a ženská légia automobilovej dopravy – v počte stotisíc ľudí.“

Aj v Rusku, Nemecku, Francúzsku mnohé ženy slúžili vo vojenských nemocniciach a sanitárnych vlakoch.

A počas druhej svetovej vojny sa svet stal svedkom ďalšieho ženského fenoménu. Ženy už slúžili vo všetkých vojskách v mnohých krajinách sveta: v anglickej armáde – 225 000, v americkej – 450 – 500 000, v nemeckej – 500 000...

V sovietskej armáde bojovalo okolo milióna žien. Ženy zastávali všetky vojenské posty vrátane „výhradne mužských“. Vznikol dokonca jazykový problém: dovtedy neexistoval ženský

rod slov: tankista, pešiak, samopalník, pretože túto prácu ženy ešte nikdy nevykonávali. Ženské slová sa zrodili tam, na vojne...”

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Čo si myslíte o ženách v armáde? A čo o mužoch?
- A čo si myslíte o ženách v politike? A čo o mužoch?

- **Námety na diskusiu:**

- V politike je omnoho menej žien ako mužov. Prečo je to tak? Je to podľa vás fér?

- **Náročnosť:** 3

Tentoraz to nebol nikto z Gadžov

(z knihy Cigánka, str. 138 – 139)

Čím častejšie som sa pri hľadaní práce stretávala s odmietaním, tým intenzívnejšie som o štúdiu premýšľala. Bola som presvedčená, že ak budem mať vysokú školu, budem môcť získať prácu aspoň na úrovni maturantky. Teraz som pre mnohých bola nulou. Dokonca mi to niektorí dávali jasne najavo...

Viete, maturitné vysvedčenie máte pekné, no na to miesto predavačky vás nemôžem vziať... Prišiel by som o zákazníkov, keby videli, že vykladáte chlieb a pečivo...

Ľutujeme, ale na toto miesto sme vzali paniu, ktorá prišla pred vami. (A potom robili pohovory ešte dva dni.)

Vy ste k nám volali? Skutočne ste to boli vy? Viete, mne sa to nezdá, nemal som pocit, že sa rozprávam s Rómkou...

Vždy iní aktéri, ale scenár veľmi podobný.

Nakoniec som skúsila ponuku, ktorá prišla za mnou. Vďaka svojej komunikatívности a peknej slovenčine som sa stala sprostredkovateľkou poistenia pre jednu z poisťovní. Malo to len jeden háčik – bolo si treba založiť živnosť.

Stalo sa. Provízie vyzerali sľubne, a tak som odišla z práce, otvorila si živnosť a začala sa drviť všetky zmluvy, podmienky a výhody. Konečne som mala pocit, že môj mozog dostáva zabrať. O dva týždne po otvorení živnosti som mala akési skúšky, kde som obstála výborne. Zmluva sa uzavrela a ja som dostala zoznam adries, šekov a začala som obiehať ľudí.

Trvalo to celé tri mesiace. Nielenže som prerobila, ale aj pochopila, že takúto prácu už NIKDY nechcem a nebudem robiť.

Prečo mi sem posielajú Cigánku? Otočte sa a povedzte im, nech pošlú niekoho iného...

Ďakujem, že ste mi to vysvetlili. Konečne som tomu poisteniu porozumel. Zastavím sa v pobočke a TAM to podpíšem...

Vypadnite! Žiadnej cigánskej kurve sa poisťovať nedám!

To bolo posledná kvapka. Viac som nepoisťovala.

Ale ako vždy v mojom prípade, do života mi vchádzajú ľudia, ktorí ma, našťastie, niekam posunú.

A čo bolo najzaujímavejšie, tentoraz to nebol nikto z Gadžov...

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Čo sa v texte odohráva? Viete si predstaviť, že sa to stalo na Slovensku? Prečo?
- Čo si myslíte o tejto vete „Prišiel by som o zákazníkov, keby videli, že vykladáte chlieb a pečivo...“?

- **Námety na diskusiu:**

- Prečo je diskriminácia problém? Ako by ste ju riešili?

- **Náročnosť:** 3

Najvyšší počet bodov

(z knihy VŠETCI BY SME MALI BYŤ FEMINIST(K)AMI, str 14 – 20)

A teraz jeden príbeh z detstva:

Keď som bola na základnej škole Nsukke, univerzitnom meste na juhovýchode Nigérie, moja učiteľka začiatkom školského roka vyhlásila, že dá celej triede test a človek s najvyšším počtom bodov sa stane predsedom triedy. Byť predsedom triedy bola veľká vec. Predsedovia tried každý deň spisovali zoznamy ľudí, ktorí robili hluk, čo už samo osebe poskytovalo dostatočne opojnú moc, ale učiteľka im ešte k tomu dala do ruky trstenicu, s ktorou mohli chodiť dokola a dozerať na tých, čo robili v triede najväčší hurhaj. Pravdaže, tú trstenicu nemohli používať naozaj, no pre moje deväťročné ja to bola skutočne podmanivá predstava. Veľmi som sa chcela stať predsedníčkou triedy. V teste som napokon získala najvyšší počet bodov.

A potom, na moje veľké prekvapenie, učiteľka povedala, že predsedom musí byť chlapec, akurát, že nám to zabudla povedať skôr. Predpokladala totiž, že je to úplne samozrejmé. Druhý najvyšší počet bodov mal v teste jeden chlapec. Predsedom sa preto stal on.

Ešte zaujímavejšie na tom bolo, že ten chlapec bol úplne láskavá, nežná dušička a nemal ani najmenší záujem dozerať s palicou v ruke na svojich spolužiakov, zatiaľ čo ja som takú ambíciu mala.

Ja som však bola ženského a on mužského rodu, takže sa tým triednym predsedom stal on.

Na tento incident som nikdy nezabudla.

Ak nejakú vec robíme stále dookola, stáva sa normálnou. Ak stále dookola vidíme to isté, stáva sa to prirodzeným. Ak robíme predsedov tried len z chlapcov, v istom momente si

všetci budeme myslieť, hoci aj podvedome, že triedny predseda musí byť chlapec. Ak neustále vidíme v čele korporácií výhradne mužov, to, že muži by mali viesť všetky korporácie, sa začína javiť ako „prirodzené“.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- V texte opisuje autorka situáciu okolo voľby predsedu alebo predsedníčky triedy. No aj vo svete mimo školy sa deje niečo podobné. Napríklad v politike je omnoho viac mužov a aj firmy vedú väčšinou muži. Prečo je to tak? A myslíte, že je to spravodlivé?
- Myslíte, že existujú práce, na ktoré sa lepšie hodia muži a na ktoré ženy? Ak áno, ktoré práce to sú?

- **Námety na diskusiu:**

- Myslíte, že na čele krajín, firiem a organizácií by mali byť muži alebo ženy? Prečo?

- **Náročnosť:** 2

Doplnkové úryvky

Najprv sme psy vyhladovali

(z knihy Zaša, str. 32 – 36)

Keď sme zišli z hlavnej cesty smerujúcej na východ na štrkovú príjazdovú cestu k nášmu domu, rozbúchalo sa mi srdce. Voz viedol Nikolaj. Zastal pred domom, kde sme s Rinou a mamou vystúpili, a pokračoval ďalej do stodoly. Za normálnych okolností by som Nikolajovi pomohol odpriať Pakua, uistil sa, že je nakrímený a v teple, a odtiahol by som voz na miesto. Ale cestou domov sme sa dohodli, že pôjdem hneď skontrolovať Zašu.

Vybehol som po schodoch. Rina a mama sa ponáhľali za mnou. Snažil som sa odomknúť dvere tak horúčkovo, až mi spadli kľúče. Zaša čakala asi dva metre od dverí. „Zaša!“ zvolal som a rozbehol som sa k nej. Klakol som si a objal ju okolo krku. Jemne zakňučala a pritúlila sa ku mne. Tuším som aj zacítil, ako mi oblizla ucho. Rina podišla k nám.

„Ja sa jej nebojím,“ povedala.

„Prečo by si sa mala?“

„Pre to, čo robia.“

Zamračil som sa. „Napríklad čo?“

„No,“ začala a sadla si vedľa mňa na dlážku. „Počula som, že Nemci ich vycvičili, aby unášali bábätká z kočíkov. Priamo pred očami ich matiek!“

„To je hlúposť,“ zasmial som sa a hladkal som Zašu po

hlave. „Dokážeš si predstaviť, že by Zaša urobila niečo také?“

„Nie. Ale Nemci by podľa mňa niečo také spravili,“ odvetila a tvárila sa nahnevane. „Zabili ocka, nie?“

„To nehovor! Viac to nevyslov!“ kričal som tak nahlas, až Zaša cúvla. Uši mala natiahnuté dozadu a ostrážito sa na mňa dívala. „Nevieš, či je mŕtvy.“

„Deti!“ Mama rýchlym krokom vyšla z kuchyne. Po dome sa ozývalo klopkanie jej podpätkov na drevenej dlážke. „Čo je to tentoraz?“

„Rina povedala, že Zaša je zlodejka bábätiek a...“

„To som nepovedala!“

„... a že Nemci zabili ocka!“ ledva som lapal dych a vedel som, že ak si nedám pozor, tak sa o chvíľu rozplačem.

Mama sa posadila k Zaši na dlážku. Prešla jej rukou po hlave a usmiala sa. „Je skutočne krásna. Nepamätám si, kedy som naposledy hladkala psa.“ Cítil som, ako hrča v mojom hrdle pomaly ustupuje.

„Asi to bola Belka,“ zamyslel som sa. Belka bola náš posledný pes. Každú úlohu sa snažila splniť čo najlepšie, nech bola akákoľvek. Zomrela na starobu pred piatimi rokmi.

„Niečo sa vás spýtam,“ ozvala sa mama a vzápätí stíchla. Zrejme si potrebovala usporiadať myšlienky. „Myslíte si, že Rusi sú hrdinovia tejto vojny?“

„Áno, mama, sú!“ skríkla Rina a zatlieskala.

„A podľa teba?“ otočila sa na mňa.

„Vyhrali sme vojnu, takže áno, myslím si, že sme hrdinovia.“

„Tak teraz vám niečo vysvetlím, deti. Niektorí ľudia robia

vo vojne aj hrdinské veci. Ale hrozné veci robia všetci. Nikto nie je iba dobrý alebo iba zlý.“

„To nie je pravda,“ oponoval som. Nerozumel som, čo tým myslí.

„Chceš príklad, samozrejme.“ Nebol som si istý, či ho chcem, ale mama pokračovala. „Vieš, čo sme my Rusi robili so psami, aby nám pomáhali v boji?“

„Nie,“ odvetil som a usadil som sa do pohodlnejšej polohy. Predpokladal som, že si vypočujem nejaké hrdinské psie príbehy.

„Nuž, najprv sme psy vyhladovali. Potom sme umiestnili pod tanky jedlo a vycvičili sme ich tak, že vždy, keď uvidia tank, budú podeň utekať, aby sa dostali k potrave. Následne sme na chrbty týchto vyhladovaných psov pripevnili výbušniny a vypustili sme ich na bojisko, aby sa vrhali pod nemecké tanky a vyhadzovali ich do povetria.“

„Ale, mama,“ Rina vyzerala zmätene a nahnevane, „prečo sme to robili?“

„Aby sme zabili svojich nepriateľov.“

„Ale čo tie chudiatka psy?“

„Tie zahynuli, samozrejme.“ Civel som na mamu a prial som si, aby mi tento hrozný príbeh nikdy nepovedala.

„A čo Američania – myslíte si, že tí sú hrdinovia?“

„Áno,“ prikývol som a obával som sa, čo porozpráva ďalej.

„Tí používali plameňomety. Proti ľuďom. Len si to predstavte. Prístroj, ktorý vrhá oheň na všetko, čo mu stojí v ceste.“

„Napadli ich. Nemali sa brániť?“

„Áno, samozrejme. Aj Rusko napadli a bránili sme sa veľmi

tvrdó. Snažím sa tým povedať, že ľudia konajú vo vojne príšerné veci. Aj my sme ich robili. Plameňomety sú teraz bežné skoro v každej armáde. Nikto nie je bez viny." V tej chvíli mama vyzerala, že sa každú chvíľu rozplače.

„Ale čo ocko?“ opýtala sa Rina, pritiahla sa k mame a hlavu položila do jej lona. „Odpustiš to Nemcom?“

Mama neodpovedala. Zaša si ľahla a tiež položila hlavu do maminho lona. „Pozri – má ťa rada!“ zvolala Rina.

Mama vyzerala prekvapene, ale videl som, že ju to potešilo. Pohladkala Zašu po hlave a poškrabkala ju za uchom.

Potichučky som prehovoril: „Stále je tu šanca, že nie je...“

Dvere sa prudko otvorili a dnu vstúpil Nikolaj.

„Hotový obrázok rodinného šťastia! Ale nemali by sme zamykať dvere, keď chceme udržať Zašu v tajnosti?“

Mama ešte raz pohladkala Zašu po hlave a vstala. „Nikolaj má pravdu. Odo dneška budeme zamykať, aj keď budeme doma.“

„Mali by sme radšej schovávať kľúč aj vonku. Pre prípad, že by sa niečo stalo,“ doplnil som.

„Dobrý nápad, Michail,“ súhlasila mama. „Vždy myslíš dopredu. Si celkom ako tvoj otec.“

„Ale ja sa naňho viac podobám,“ vyhlásil Nikolaj hrdo.

„A ja...“ začala Rina a zaváhala. „Ja som už pomaly aj zabudla, ako vyzerá.“

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku

pocit? Čomu v texte nerozumiete?

- Čo sa v úryvku deje? Prečo sa hovorí o vojne?
- A kto je podľa vás hrdina alebo hrdinka? Aké by mal mať vlastnosti? Čo by ste museli spraviť vy, aby ste sa stali hrdinom alebo hrdinkou?
- A akú úlohu v tom vlastne majú psy?
- **Námety na diskusiu:**
 - Zamyslite sa, akých hrdinov poznáte? Koľko je medzi nimi žien? A koľko mužov?
- **Náročnosť: 1**

Koniec nadišiel 11. júla 1995.

(z knihy Akoby si kameň jedla, str. 25 – 28)

Šnúrka

Pred niekoľkými rokmi písali o Srebrenici noviny po celom svete. V mestečku žili prevažne moslimovia. Keď v Bosne vypukla vojna, pridali sa k nim moslimovia z okolia. Celkovo sa ich v tomto tesnom mestečku nazbieralo tridsaťtisíc. Raz toľko ich bolo na predmestiach. Miestni Srbi ušli k svojim, hoci ich pravdepodobne nikto nevyháňal. Srbské vojská nepriepustne obklúčili mesto aj s predmestiami a v takomto zovretí ho držali tri roky. Organizácia Spojených národov označila Srebrenicu za „bezpečnú zónu“, čo malo byť zárukou, že sa jej obyvateľom nič nestane.

Každý deň od miestnej nemocnice prijímali okolo tridsiatich ranených. V nemocnici pracoval jeden chirurg. Amputoval nohy a ruky tým, čo mal: britvou a kosákom. Bez anestetík a antibiotík. Tri roky v Srebrenici zomierali priemerne tri osoby denne. Ale boli aj také dni, keď ich zomrelo dvadsať (zabitých na mieste nerátame). Ľudia nemali hygienické prostriedky, lieky, soľ. Jedli trávu, korene, lieskové kvety. A chlieb pečený z mletých kukuričných klasov. Taký chlieb je ťažko stráviteľný, vyvoláva silné bolesti. Na konci jedli to, čo im NATO zhodilo z lietadiel. Ale jedla z neba bolo málo, takže keď padalo, hladní ľudia vyťahovali nože a o jedlo bojovali.

Koniec nadišiel 11. júla 1995.

Po informácii získanej od OSN, že čoskoro bude nálet NATO na srbské pozície, sa bosnianska obrana sama stiahla z predmestia.

Nálety NATO meškali. Do mesta vošli Srbi.

V ten deň ženy z nášho autobusu spoznali strach, ktorý

Mubina nepozná. Neprešla selekciou, ktorú zorganizovali v dedine Potočari.

Selekciou prešla Zineta M. (štyridsaťosem rokov), teraz býva vo Vogošči pri Sarajeve. Nešla dnes s nami, lebo od onoho júla bola vo svojom dome už trikrát. Na štvrtú návštevu nemá momentálne dosť síl.

V ten deň, keď sa na konci mesta objavili oddiely Ratka Mladiča, šli do Potočari ľudia sami. Rátali s pomocou holandských vojakov, ktorí tam mali stanovisko. Aj Zineta šla v zástupe dvadsiatich tisícov ľudí: spolu s dcérkou (vtedy jedenásťročnou) a starším synom (vtedy dvadsaťročným).

V Potočari kázali ísť ženám a deťom napravo a mužom naľavo. O tom, či bol chlapec ešte dieťaťom alebo už mužom, rozhodovala šnúrka, natihnutá vo výške stopäťdesiat centimetrov (niektorí tvrdia, že bola vo výške stoštyridsať, iní zase, že vo výške stošesťdesiat centimetrov). Kto bol vyšší, bol matke odobratý.

Holandania sa na to bezradne pozerali.

„Volali sme ho Kíram,“ začína Zineta.

„Nepozerať sa tak na mňa, mami,“ povedal na rozlúčku. „Veď nás tu predsa všetkých nepozabijajú.“

„Nechajte môjho brata,“ kričala dcérka, ale chytil ju nejaký Srb a hodil medzi ženy.

„Odkedy mi ho vytrhli, počítala som jeho kroky,“ vraví Zineta ďalej. „Prvý krok, druhý, desiaty, čoraz ďalej odo mňa. Kričala som, obrátil sa. Dvadsiaty, tridsiaty, už bol skoro v tej továrenskej hale. Tam ho četníci zadržali, tašku kázali hodiť nabok. Stoh z kufrov bol vysoký asi po druhé poschodie. Kíram sa na nás pozrel ešte raz. Potom vošiel do haly.“

V ten deň bolo v Potočari neznesiteľne horúco, ľudia ne-

mali čo piť. Medzi Srbmi spoznávali ženy susedov, kolegov zo školy alebo z práce. Žiaci svojich učiteľov.

Nakoniec sa v Potočari objavil sám generál Ratko Mladič, veliteľ celej armády: „Prišiel som vám vysvetliť, že Srebrenica je srbská,“ prihovoral sa k ženám cez megafón. „Nebude potrebné vás zabíjať.“

Od žien a detí bolo odčlenených sedemtisíc mužov (niektorí hovoria o desiatich, iní o dvanástich tisícoch). Ženám strhávali zlaté retiazky, brali obrúčky. Niektoré dievčatá, tie krajšie, brali niekam nabok. Vracali sa po nejakom čase a s pomocou susediek si sadali do autobusov. Všetky ženy nakladali do autobusov alebo na nákladiaky. Zineta s dcérou odišla z Potočari až na druhý deň, pred ôsmou večer. Nevedeli, kam idú a prečo. Šli cez Bartunac, Kravicu, Novú Kasabu až takmer ku Kladanju. Vysadili ich po zotmení desať kilometrov pred frontovou líniou.

„Chodte,“ počuli. „Chodte k svojim. Ale po strede cesty. Po bokoch ležia ľudia.“

„Dokonca,“ vraví Zineta, „sme ani neskontrolovali, či žijú. Báli sme sa, bola nám zima.“

Ženy sa usadili okolo Tuzly, v stanoch na letisku. Niektoré po nociach vychádzali pred stan a kričali.

O mesiac neskôr počuli v miestnom rádiu, že v okolí Srebrenice vyfotil americký satelit veľké polia čerstvo rozkopanej zeme. Po nociach vychádzali pred stan, zavýjali.

„Možno otec prežil,“ povedala Zineta dcérke. „Možno Kemal.“

Jej muž a mladší syn Kemal v ten deň do Potočari neprišli. Zvolili si útek cez hory.

Tridsaťtri dní potom sa pred Zinetu postavil sivý, chudý,

zvráskavený muž. Tolko dní prežil v lese. Chvíľu jej trvalo, kým v ňom spoznala manžela.

„Chlapci sa vrátili?“ opýtal sa na synov.

V ten júlový deň sa s mladším Kemalom rozhodli, že sa rozdelia. Otec pôjde cez hory na severozápad, syn na juh. Dohodli sa, že aspoň jeden z nich musí prežiť a postarať sa o rodinu. Prisahali si aj to, že ich živých Srbi nedostanú. Pre každý prípad – granát za opaskom.

Muž sa vrátil, ale Kemal nie. Ani starší Kiram, ktorý zostal v Potočari. Zineta musela dávať na muža pozor, lebo sa chcel preto zabiť. Známe jej vysvetľovali, že to ešte nie je najhoršie: má muža, má dcérku.

A prišiel aj Kemal! Vrátil sa. Štyridsaťštyri dni sa túlal po lese. Vyhýbal sa srbským nástrahám. Vrátil sa k rodičom celý a takmer zdravý.

A Kiram?

Štyri mesiace nato počula Zineta v rádiu, že v americkom Daytone podpísali mier. Dohodli sa, že do Bosny a Hercegoviny bude patriť: Republika srbská na severe a na východe (tu sa nachádza Bratunac, Potočari, Srebrenica) a Federácia Bosny a Hercegoviny na juhu, v strede a na západe (spolu so Sarajevom).

„Polovicu krajiny dali četníkom,“ povedala Zineta mužovi. „Štedrá odmena za našu krv.“

Na jar ďalšieho roku sa z rádia ženy dozvedeli, že v okolí Srebrenice pracujú skupiny z haagskeho tribunálu.

Pod čerstvo narušenou zemou našli tri a pol tisíc tiel. O ďalších chýbajúcich tisícoch sa v rádiu nehovorilo. Preto Zineta nechodíeva domov a Mubina tam nechce ísť na výlet.

- **Úlohy:**
 - Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
 - V ktorom roku sa stalo to, čo úryvok opisuje? V ktorej krajine?
 - Čo sa stalo mužom a chlapcom, ktorých oddelili od žien a dievčat?
 - Pripomína vám záver textu inú situáciu z iného obdobia?
 - Viete si predstaviť, že pomôžete ľuďom, ktorí utekajú pred bombardovaním?
- **Námety na diskusiu:**
 - Čo viete o Juhoslávii? Kde sa nachádzala a prečo zanikla?
 - Podobá sa v niečom rozpad Juhoslávie na súčasnú situáciu v Sýrii? Prečo?
- **Náročnosť:** 2

Množstvo jedla je obmedzené

(z knihy Pol Potov úsmev, str. 37 a 41- 42 a 87 – 88)

Človek si Demokratickú Kampučiu predstavuje ako koncentračný tábor. Vidí pred sebou vychudnutých ľudí v čiernom odeve, ktorí stoja ako otroci v rovných radoch. Keď sa mŕtve telo zrúti na zem, stane sa prírodným hnojivom na ryžovom poli.

Bol som, pochopiteľne, zaskočený, keď som v jedno sivé marcové doobedie pustil video v malej miestnosti v priestoroch švédskej televízie v Štokholme. Očakával som, že predsa len čosi spozorujem v pozadí. Záblesk v oku, keď si človek myslí, že kameraman sa pozerá inam. Že so svojimi skúsenosťami zo súčasnej Kambodže zbadám niečo, čo si štyria Švédi nevedeli vysvetliť.

Delegácia cestovala jednou z najhorších genocíd dvadsiateho storočia. Dôkladne dokumentovala svoju návštevu. Muse-la predsa tušíť o terore.

No ani ja ho nevidím. Hľadím na veselých, spokojných ľudí. Áno, niektorí sú v čiernom, ale iní sú oblečení ako dnešní kambodžskí roľníci. Stavajú pevné domy a obrábajú polia. Kamera preletí po vreciach napchatých kešu orieškami, maniokom a ryžou na export. Kopa jedla v krajine, kde obyvateľstvo podľa učebníc dejepisu umieralo od hladu.

SOCIALIZMUS MÔŽE BYŤ VYBUDOVANÝ IBA SO SOCIALISTICKÝM NÁRODOM!

Množstvo jedla je obmedzené. Je nás dosť. Namiesto toho, aby sa niektorí najedli dosýta a iní zaspávali s prázdny žalúdkom, dostávame rovnako.

Všetci rovnako. Nikto nie viac. Je to spravodlivé.

To isté platí o vode. Je to spravodlivé.

Delíme sa. Nikto nedostane viac, ale všetci dostanú čosi.

Všetko patrí všetkým. Obloha, more. Musíme zabrániť tomu, aby si niektorí brali na úkor iných.

Všetko patrí všetkým. Vzduch, plody stromov. Je to spravodlivé.

Príliš dlho sme sa nerešpektovali. Silní žili na úkor slabých.

Deti bohatých dedili peniaze a moc rodičov.

Deti chudobných dedili dlhy a nevedomosť rodičov.

Všetko patrí všetkým, ale niektorí si brali viac, ako im prináležalo. Ak si želáme, aby nik nezaspával s prázdnyim žalúdkom, musíme si rozdeliť obmedzené množstvo jedla, nie podľa moci, ale rovnocenne. Silní musia spraviť krok vzad. Slabí musia pokročiť o krok vpred. Všetko patrí všetkým. Je to spravodlivé.

Musíme odpútať zrak od samých seba a podeliť sa. My, čo niečo máme, musíme vidieť tých, ktorí nemajú nič. My, čo niečo máme, musíme byť vnímavejší. Nik nie je sám.

Musíme vidieť tých, ktorí nič nemajú. Musí nás viesť rešpekt a spravodlivosť, nie egoizmus a vlastné túžby. Len keď sa podelíme, nik nebude zaspávať hladný.

Musíme sa oslobodiť od egoizmu a vybudovať spravodlivú spoločnosť. Množstvo jedla je obmedzené, ale nik by nemal zaspávať s prázdnyim žalúdkom.

Všetko patrí všetkým.

ZMEŇME VIDIEK NA MESTO!

[Dvanásť prikázaní revolučných síl; recitovať každé ráno]

1. Budeš milovať, ctíť a slúžiť robotníckej triede a roľníkom.
2. Nech pôjdeš kamkoľvek, budeš slúžiť národu dušou aj srdcom.
3. Budeš rešpektovať národ a jeho záujmy, nedotkneš sa jeho majetku či pôdy, neukradneš ani len bobuľku korenia a budeš dbať na to, aby si v jeho spoločnosti nepovedal ani jedno útočné slovo.
4. Ak sa dopustiš chyby alebo nepreukážeš rešpekt národu, poprosíš o odpustenie. Ospravedlníš sa priamo jemu.
5. Budeš sa riadiť zvykmi národa pri rozprávaní, spánku, chôdzi, státi, sedení, zábave či smiechu.
6. Nebudeš sa správať nevhodne k ženám.
7. Čo sa týka jedenia a pitia, budeš konzumovať iba produkty revolúcie.
8. Nikdy sa nebudeš venovať hazardným hrám.
9. Nikdy sa nedotkneš národných peňazí. Nikdy nenačiahneš ruku po čo i len hŕstke ryže, po liekoch či majetku, ktorý patrí kolektívnemu štátu alebo ministerstvám.
10. K robotníkom a roľníkom, k celému obyvateľstvu budeš pristupovať s veľkou pokorou. Voči nepriateľovi, americkým imperialistom a ich lokajom, budeš nepretržite horieť nenávisťou.
11. Budeš sústavne pomáhať národu v jeho práci a s láskou sa na nej zúčastňovať.
12. V boji proti nepriateľovi a pri prekonávaní prekážok budeš konať s presvedčením a vôľou, ochotný obetovať všetko, dokonca aj položiť život za národ, robotníkov, roľníkov, revolúciu a Organizáciu, bez pochybností či váhania.

- **Úlohy:**
 - Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
 - Viete, kde sa nachádza Kambodža?
 - O akej genocíde sa to hovorí v texte? A viete, čo je to genocída?
 - Začiatok tohto úryvku je ako každý text v tejto čítanke. No ďalšie 2 odseky sú trochu odlišné. Súhlasíte? Čo podľa vás znamenajú?
- **Námety na diskusiu:**
 - Viete, v ktorých krajinách prebehli tragédie zvané genocídy? Prečo sa podľa vás dejú? Ako sa im dá zabrániť? Myslíte, že im môže zabrániť aj jednotlivec? Napríklad vy?
- **Náročnosť:** 3

Zoznam bibliografických odkazov

ALEXIJEVIČ, S. 2015. Vojna nemá ženskú tvár. Krásno nad Kysucou : Absynt, 2015. 335 s.

BARROW, R. 2018. Zaša. Bratislava : Albatros, 2018. 192 s.

FAVILLI, E. – CAVALLO, F. 2018. Príbehy na dobrú noc pre rebelky. 100 príbehov o mimoriadnych ženách. Bratislava : Albatros, 2018. 224 s.

GNARR, J. 2014. Ako som sa stal starostom Reykjavíku a chcel zmeniť svet. Bratislava : Artforum, 2014. 180 s.

HAVRAN, M. 2017. Obesíme ťa. Bratislava : Petit press, 2017. 160 s.

IDLING, P. F. 2017. Pol Potov úsmev. Krásno nad Kysocou : Absynt, 2017, 275 s.

LESSING, D. 2017. Väzenia, v ktorých sme sa rozhodli žiť. Bratislava : Inaque.sk, 2017. 103 s.

MOTLOVÁ MAZINIOVÁ, J. 2018. Cigánka. Zvolen : Technická univerzita vo Zvolene, Centrum environmentálnej a etickej výchovy Živica, 2018. 256 s.

NGOZI, A. CH. 2017. Všetci by sme mali byť feminist(k)ami. Krásno nad Kysucou : Absynt, 2017. 64 s.

ORWELL, G. 2013. Zvieracia farma. Bratislava : Slovart, 2013. 104 s.

ROMANYŠYN, R. – LESIV, A. 2015. Vojna, ktorá zmenila Rondo.

Bratislava : OZ Brak, 2015. 36 s.

SNYDER, T. 2017. O tyránii. Bratislava : Premedia, 2017. 104 s.

TOCHMAN, W. 2015. Akoby si kameň jedla. Krásno nad Kysucou : Absynt, 2015. 112 s.